

درس ۱: کنش‌های ما

پرسش‌های کنش

پاسخ‌ها

<p>فعالیت: کار، عمل، فعل، رفتار، کردار، کنش انجام‌دهندگان فعالیت: کارگر، کارمند، کارفرما، کارگزار و عامل</p>	<p>۱. در زبان فارسی چه نام‌هایی برای فعالیت‌های انسان و انجام‌دهندگان آن وجود دارد؟</p>
<p>به فعالیتی که آدمی انجام می‌دهد کنش و به انجام‌دهنده آن کنشگر می‌گویند.</p>	<p>۲. تعریف کنش و کنشگر را بنویسید.</p>
<p>۱- آگاهانه بودن ۲- ارادی بودن ۳- هدف‌دار بودن ۴- معنادار بودن</p>	<p>۳. مهم‌ترین ویژگی‌های کنش انسانی را نام ببرید.</p>
<p>اگر آدمی نسبت به کلمات و معانی آنها ناآگاه باشد، قادر به سخن گفتن نخواهد بود. فردی که به واژگان و دستور یک زبان آگاهی ندارد، نمی‌تواند با آن زبان سخن بگوید.</p>	<p>۴. مثالی ذکر کنید که در آن، فردی بدون آگاهی قادر به انجام کنش انسانی نیست.</p>
<p>زیرا ممکن است فردی از کاری آگاه باشد، اما تصمیم به انجام آن نگیرد.</p>	<p>۵. چرا برای انجام کنش انسانی علاوه بر آگاهی، اراده نیز ضروری است؟</p>
<p>زیرا انسان فعالیت‌های خود را انسان با قصد و هدف خاصی انجام می‌دهد، اگرچه ممکن است همیشه به آن هدف نرسد.</p>	<p>۶. چرا می‌توان پرسش «چرا چنین کاری کردی؟» را از هر کنشگری پرسید؟</p>
<p>معنای</p>	<p>۷. جای خالی جمله زیر را با کلمه مناسب پر کنید. انسان‌ها با توجه به ..... کنش خود، آن را انجام می‌دهند.</p>
<p>پیامدهای کنش را می‌توان به ارادی و غیرارادی (طبیعی) تقسیم نمود. پیامدهای ارادی خودشان کنش هستند و باید کنشگری آنها را انجام دهد، اما پیامدهای غیرارادی کنش نیستند بلکه نتیجه طبیعی کنش‌اند. به عنوان مثال دانشجویی کتاب درسی خود را می‌خواند و در نتیجه آن به سؤالات امتحانی پاسخ می‌دهد و استاد متناسب با تلاش او به وی نمره می‌دهد. پاسخ به سؤالات امتحانی و نمره دادن استاد به او، پیامدهای ارادی کنش مطالعه کردن است (که اولی به اراده کنشگر و دومی به اراده دیگری وابسته است).</p>	<p>۸. پیامدهای کنش را چگونه می‌توان تقسیم‌بندی کرد؟ در قالب مثالی آن را توضیح دهید.</p>

۹. چه تفاوتی بین پیامدهای ارادی و غیرارادی وجود دارد؟

بشوند یا نشوند (بستگی به اراده کنشگر دارد)؛ اما پیامدهای غیرارادی کنش قطعی اند.

پرسش متن

● به نظر شما فعالیت‌های انسان چه تفاوتی با فعالیت‌های مخلوقات دیگر دارد؟

فعالیت‌های انسانی ارادی، آگاهانه و از روی تعقل و تدبر است، اما دیگر موجودات بر اساس غریزه به انجام کاری می‌پردازند.

● کنش ویژگی‌هایی دارد که آن را از فعالیت سایر مخلوقات متمایز می‌کند. به نظر شما این ویژگی‌ها کدام‌اند؟ ارادی بودن، آگاهانه بودن، هدف‌دار بودن، معنادار بودن و...

پرسش متن

صفحه ۳ کتاب درس

● وقتی برای اولین بار می‌خواهید از کالایی پیچیده مانند دوربین عکاسی یا تلفن همراه استفاده کنید، به دفترچه راهنمای آن مراجعه می‌کنید ولی پس از آن، دیگر سراغی از دفترچه راهنما نمی‌گیرید؛ مگر اینکه مشکلی پیش بیاید. چرا؟ زیرا نسبت به عملکرد آن آگاهی پیدا کرده‌ایم و لذا خود را بی‌نیاز از دفترچه راهنما می‌بینیم.

● قرار گرفتن بر سر دوراهی، یکی از ویژگی‌های کنش را نشان می‌دهد. آن ویژگی کدام است؟

اینکه انسان در انجام کار و فعالیت صاحب اراده و اختیار است.

● فردی از میان جمع برمی‌خیزد و پنجره اتاق را باز می‌کند. اگر از او پرسید چرا چنین کاری کردی، چه می‌گویدی؟

می‌گویدی برای عوض شدن هوای اتاق و ورود هوای تازه، پنجره را گشوده است. (در اینجا هدف کنش مورد نظر قرار می‌گیرد).

● آیا کنش انسان همواره براساس آگاهی صحیح صورت می‌گیرد؟

خیر، گاهی آدمی کنش را بدون آنکه نسبت به آن آگاه باشد، انجام می‌دهد و فعلی را تقلیدگونه تکرار می‌کند.

● آیا فعالیت‌هایی مانند ضربان قلب، گردش خون، بسته شدن ناخودآگاه چشم در مواجهه با خطر، کنش محسوب می‌شوند؟ چرا؟

خیر، این‌گونه فعالیت‌ها طبیعی بوده و از اراده آدمی خارج‌اند.

● آیا انسان‌های مختلف از انجام کنش‌هایشان، هدف‌های یکسانی دارند؟

خیر، انسان‌ها بسته به عقاید، باورها، شرایط اجتماعی و... از انجام کنش‌ها، حتی یک کنش واحد، اهداف یکسانی را دنبال نمی‌کنند. به عنوان مثال هدف کسی از کمک به دیگران رضایت خداست و همین کنش را دیگری برای خودنمایی انجام می‌دهد.

گفت‌وگو کنید

صفحه ۴ کتاب درس

بوق زدن راننده، یک کنش است. درباره معنای مختلف آن با یکدیگر گفت‌وگو کنید.

بوق زدن معانی زیادی می‌تواند داشته باشد. به عنوان مثال گاهی نشانه شادی است، گاهی نشانه اعتراض، گاهی بیانگر سپاس و تشکر از دیگری می‌باشد. گاهی بوق زدن نشان از سلام کردن یا خداحافظی از دیگری را دارد.

مدتی از شروع کلاس سپری شده است. همه به درس توجه دارند. ناگهان دانش‌آموزی در می‌زند و اجازه ورود می‌خواهد. کنش او چه تغییراتی در کلاس ایجاد می‌کند؟ درباره آثار و پیامدهای کنش او گفت‌وگو کنید.

ورود دانش‌آموزی به کلاس درس هنگامی که معلم و دانش‌آموزان سرگرم کار آموزشی می‌باشند، می‌تواند در امر آموزش اختلال ایجاد کند. به عنوان مثال می‌تواند رشته کلام معلم را پاره کند یا تمرکز دانش‌آموزان را بر هم زند و این خود می‌تواند سبب ایجاد نوعی بی‌نظمی در کلاس باشد.

آیا می‌توانید این پیامدها را دسته‌بندی کنید؟

در شکل‌گیری این جریان پیامدهای ارادی و غیرارادی پیش می‌آید.

به نظر شما، شناخت آثار و پیامدهای کنش انسان چه اهمیتی دارد؟

شناخت پیامدهای کنش انسانی از آن حیث قابل اهمیت است که آدمی می‌تواند با آگاهی و اراده خویش افعالش را چنان ساماندهی کند که دیگر بار گرفتار پیامدهای منفی کنشی نگردد و خود و دیگران را در معرض آسیبی قرار ندهد. یا اگر کنشی پیامد یا پیامدهای مثبتی دارد، آن را تکرار کرده و دیگران را تشویق به انجام آن نماید.

هم‌اندیشی کنید ..... صفحه ۶ کتاب درسی

• آیه «آدمی در گرو عمل خویش است» (مدثر: ۳۸) را تحلیل کنید.

انسان مسئول فعالیت و کارهایی است که انجام می‌دهد. اندیشه، اراده، آگاهی و اهدافی که آدمی برای خویشتن دارد او را به انجام افعالی برمی‌انگیزد. آدمی با همین افکار و اعمال خود ارزیابی می‌شود و لذا شخصیت او نیز در گرو تفکر و کردار اوست. اگر انسان عملی را انجام داد باید مسئولیت آن را نیز بپذیرد و پیامدهای آن را در نظر بگیرد. لذا خداوند با توجه به ویژگی‌های آدمی به او یادآور شده است که مسئولیت انجام عملش را بپذیرد، زیرا به او قدرت انتخاب و اراده و تشخیص بخشیده است.

• پیامدهای ارادی و غیرارادی هر یک از کنش‌های زیر را مشخص کنید.

پیامدهای غیرارادی	پیامدهای ارادی		کنش
	وابسته به اراده دیگری	وابسته به اراده کنشگر	
سلامتی، نشاط	پذیرفته شدن در تیم	همکاری، نظم‌پذیری، صمیمیت	ورزش کردن
آسیب رسیدن به قلب و ریه	تشویق شدن به کشیدن سیگار توسط دوستان، تعارف کردن سیگار توسط دیگری به ما	اتلاف پول، گذراندن وقت به بی‌هودگی	سیگار و قلیان کشیدن
آرامش قلب و روح و روان	دور شدن از محل درگیری یا فرد را به آرامش خواندن	پرهیز از شکستن یا انداختن چیزی	کنترل خشم

مفاهیم اساسی
اصطلاحات و مفاهیم اساسی درس را در این قسمت بنویسید.

کنش

ویژگی‌های کنش

پیامدهای کنش (ارادی و غیر ارادی)

خلاصه کنید

یعنی در این قسمت، مفاهیم اساسی را تعریف کنید یا ارتباط آنها را نشان دهید.

- کنش، معنادار است.

- کنش به اراده آدمی وابسته است.

- کنش پیامدهای ارادی و غیرارادی دارد.

- پیامدهای غیرارادی کنش قطعی‌اند و پیامدهای ارادی آن احتمالی می‌باشد.

درس ۲: پدیده‌های اجتماعی

پرسش‌های متن

پاسخ‌ها

<p>کنش اجتماعی نوعی کنش است که با توجه به دیگران انجام می‌شود. در کنش اجتماعی اراده و آگاهی کنشگر، ناظر به دیگران، ویژگی‌ها و اعمال آنهاست.</p>	<p>۱. کنش اجتماعی چیست و نقش دیگران در انجام آن چگونه است؟</p>
<p>الف) غلط است؛ تنها در حضور دیگران صورت نمی‌گیرد. ب) غلط است؛ به آن هنجار می‌گویند.</p>	<p>۲. درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید و صحیح آن را بنویسید. الف) کنش اجتماعی تنها در حضور دیگران صورت می‌گیرد. ب) به شیوه انجام کنش اجتماعی که مورد قبول افراد جامعه قرار گرفته باشد، ارزش گویند.</p>
<p>زیرا وی مقرراتی را رعایت می‌کند که مورد قبول دیگران است. حتی اگر این اتفاق در نیمه‌شب و دور از چشم دیگران و دوربین مخفی باشد.</p>	<p>۳. چرا توقف راننده‌ای پشت چراغ قرمز را می‌توان یک کنش اجتماعی دانست؟</p>
<p>پدیده اجتماعی کنش اجتماعی</p>	<p>۴. جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. الف) به کنش اجتماعی و پیامدهای آن ..... می‌گویند. ب) ..... خردترین پدیده اجتماعی است و سایر پدیده‌های اجتماعی، آثار و پیامدهای آن می‌باشند.</p>
<p>بانک، مسجد، پلیس، مدرسه، خانواده، نمادها، هنجارها و ارزش‌ها</p>	<p>۵. چند نمونه از پدیده‌های اجتماعی را نام ببرید.</p>
<p>هنگامی که یک کنش در ارتباط با دیگران قرار گیرد. به عنوان مثال فردی به تنهایی و با صدای دلخواه در حال مطالعه است. اگر فرد دیگری وارد اتاق شود، مطالعه او به یک کنش اجتماعی تبدیل شده و پای هنجارها و ارزش‌های اجتماعی به میان می‌آید و او باید آرام به مطالعه بپردازد.</p>	<p>۶. چه هنگام پای هنجارها و ارزش‌های اجتماعی به میان می‌آید؟ با ذکر مثالی توضیح دهید.</p>
<p>آن دسته از پدیده‌های مطلوب و خواستنی‌اند که مورد توجه و پذیرش همگان بوده و افراد یک جامعه، نسبت به آنها گرایش و تمایل دارند، مانند عدالت، سعادت، صلح، آزادی و امنیت.</p>	<p>۷. ارزش اجتماعی را با ذکر مثال تعریف کنید.</p>

<p>در صورت نبودن کنش اجتماعی، هیچ هنجاری شکل نمی‌گیرد و هیچ یک از ارزش‌های اجتماعی محقق نمی‌شود.</p>	<p>۸. اگر کنش اجتماعی نباشد، چه پیامدهایی ایجاد می‌شود؟</p>
<p>ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی بعد از اینکه از طریق کنش‌های اجتماعی تحقق پیدا کردند، شکل‌گیری پدیده‌های اجتماعی دیگر، یعنی جامعه‌پذیری و کنش اجتماعی را ضروری می‌سازند تا ارزش‌ها و هنجارها از طریق به افراد منتقل شوند. افراد نیز با انجام کنش‌های خود براساس ارزش‌ها و هنجارها، به آنها تداوم می‌بخشند.</p>	<p>۹. هنجارها و ارزش‌های اجتماعی چگونه به نسل‌های بعد انتقال یافته و تداوم می‌یابند؟</p>
<p>آن هنگام که افراد با آگاهی، اراده و هدف عمل می‌کنند، پدیده‌های اجتماعی معنادار خواهند بود.</p>	<p>۱۰. در چه صورت پدیده‌های اجتماعی معنادار می‌باشند؟</p>

پرسش متن

صفحه ۸ کتاب درسی

- به‌تنباهی مشغول خوردن غذا هستید؛ دوستی وارد می‌شود. چه تغییری در کنش شما رخ می‌دهد؟
وقتی به هنگام خوردن غذا دوستان وارد می‌شوند آداب جمعی را رعایت می‌کنیم و به آنها تعارف می‌کنیم و خودمان نیز تلاش می‌کنیم بر سر میز غذا کار ناهنجاری انجام ندهیم و شاید به گونه‌ای که در خلوت و دور از چشم دیگران غذا می‌خوریم، آن‌گونه غذا خوردن را انجام ندهیم.
- به نظر شما ویژگی مشترک این کنش‌ها چیست؟
در نظر گرفتن دیگران

پرسش متن

صفحه ۹ کتاب درسی

- آیا می‌دانید منظور از کنش اجتماعی چیست؟ چند کنش اجتماعی نام ببرید.
کنش اجتماعی نوعی کنش است که با توجه به دیگران انجام می‌شود، مانند سلام و احوالپرسی کردن، در اتوبوس یا مترو جای خود را به سالمندان دادن، در انجام کارهای منزل به پدر یا مادر کمک کردن، مهمانی دادن، برپایی جشن
- به نظر شما، آیا کنش‌هایی که در حضور دیگران ولی بدون توجه به آنها انجام می‌گیرند، کنش اجتماعی‌اند؟ برای مثال، فردی که در کلاس درس حضور دارد ولی بی‌توجه به اطرافیان در ذهن خود رودخانه‌ای خروشان را تخیل می‌کند، کنش اجتماعی انجام داده است؟
شرط انجام کنش اجتماعی در نظر گرفتن دیگران است. در این مثال تخیل فرد کنش اجتماعی نمی‌باشد، بلکه یک کنش فردی است.

نمونه بیاورید

صفحه ۱۰ کتاب درسی

• در اینجا انواع مختلفی از دیگران ذکر شده است. تلاش کنید در رابطه با هر کدام، یک کنش اجتماعی مثال بزنید.

غریبه / آشنا

غریبه: یک سلام یا تعارف ساده در هنگام خوردن چیزی / آشنا: هم سفر شدن با او

دوست / دشمن

دوست: احوالپرسی - پول قرض دادن به او / دشمن: مذاکره یا جنگ با او

گذشتگان / معاصران / آیندگان

گذشتگان: رفتن بر سر مزار آنان برای خواندن فاتحه‌ای، یا دیدن عکسی از آنان برای به یاد آوردن خاطره‌ای

معاصران: همراهی با آنان در خلق حادثه‌ای، شادی با آنان در فتح جام ورزشی

آیندگان: حفظ آثار باستانی یا تمامیت قلمرو ارضی برای آنان

مؤمن / کافر / منافق

مؤمن: شرکت با او در نماز یا یک مراسم مذهبی

کافر: دعوت او به یک فنجان چای برای آنکه او را متوجه خدای مهربانی‌ها کنیم و هدایتش نماییم.

منافق: هم سخن شدن با او و بازداشتن وی از دورویی

آیا تاکنون فکر کرده‌اید که آداب و قواعد ارتباط با دیگران چگونه شکل می‌گیرند، چگونه دوام می‌آورند یا تغییر می‌کنند؟

آداب و قواعد ارتباط با دیگران در گذر تاریخ و متناسب با باورها و ارزش‌های یک جامعه و با توجه به شرایط اقلیمی و محیطی شکل می‌گیرند و با عمل به آنها استمرار می‌یابند و در صورتی که نتوانند جذابیت خود را حفظ کنند و به نیازهای مردمان یک عصر پاسخ مناسب دهند تغییر می‌کنند.

پرسش متن

صفحه ۱۰ کتاب درسی

به پدیده‌های اطرافتان توجه کنید. تعدادی از آنها را روی کاغذ بنویسید. برخی از پدیده‌هایی که نوشته‌اید، اجتماعی‌اند. با کمک دبیر خود آنها را مشخص کنید.

مدرسه، مغازه، پاساژ، دوستان، باشگاه ورزشی و...

چرا این پدیده‌ها را اجتماعی می‌دانید؟

این پدیده‌ها را از آن جهت اجتماعی می‌دانیم که در ارتباط با دیگران‌اند و منحصراً در اختیار ما نیستند.

به نظر شما، این پدیده‌ها چه ارتباطی با کنش اجتماعی دارند؟

همان‌طور که کنش اجتماعی ناظر به دیگران است، در این پدیده‌ها نیز می‌توان ردپای افراد دیگر را جست‌وجو کرد و از این جهت با یکدیگر پیوند می‌خورند.

پرسش متن

صفحه ۱۱ کتاب درسی

هنجارها و ارزش‌های اجتماعی چه ارتباطی با کنش اجتماعی دارند؟

هنجارها و ارزش‌های اجتماعی این ارتباط را با کنش اجتماعی دارند که ما دیگران را در نظر می‌گیریم، حقوق و تکالیف آنان را برای خود یادآور می‌شویم تا به حبه آنها آسود. واد ننماییم.

مقایسه کلید
پدیده‌های اجتماعی با پدیده‌های طبیعی تفاوت دارند. نوع پدیده‌ها را بهتر درمی‌یابید.

مقایسه آنها براساس معیارهای ذکرشده در جدول، این تفاوت‌ها را بهتر درمی‌یابید.

معیار	کوه	ساختمان اداری
نقش انسان در پیدایش آن	-	+
معنادار بودن	-	+
محسوس بودن	+	+

کوه در این فرایند طبیعی و بر اثر فعل و انفعالات زمین‌شناسی پدید می‌آید. نقش انسان‌ها در پیدایش آن دیده می‌شود. کوه‌ها پدیده‌های محسوس هستند و معنایی از نوع کنش‌های انسانی برای ما ندارند. اما ساختمان اداری را نمی‌توان پدید می‌آورند و در پیدایش آنها به باورها، ارزش‌ها و فرهنگ خود نظر دارند. این ساختمان‌ها محسوس بوده و معنایی خاص برای ما دارند. به عنوان مثال مسجد بنایی است که در آن خدا را عبادت می‌کنیم.

صفحه ۱۳ کتاب درسی

مفاهیم اساسی

پدیده اجتماعی، کنش اجتماعی، هنجار و ارزش اجتماعی

صفحه ۱۳ کتاب درسی

خلاصه کنید

- به کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن، پدیده اجتماعی می‌گویند.
- هنجار اجتماعی: شیوه انجام کنش اجتماعی است که مورد قبول افراد جامعه قرار گرفته است.
- پدیده‌های مطلوب و خواستنی که مورد توجه همگان بوده و افراد بدان گرایش دارند ارزش نامیده می‌شود.

درس ۳: جامعه و فرهنگ

پرسش‌های کتب

پاسخ‌ها

<p>جامعه فرهنگ کلان</p>	<p>۱. جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. الف) هنگامی که به شهری مسافرت می‌کنیم آنچه در نخستین برخورد مشاهده می‌کنیم ..... و آنچه به تدریج می‌آموزیم ..... است. ب) جامعه و فرهنگ هر دو پدیده اجتماعی ..... هستند که توسط انسان‌ها پدید آمده‌اند.</p>
<p>جامعه به گروهی از انسان‌ها گفته می‌شود که برای سالیان متمادی با یکدیگر زندگی می‌کنند. فرهنگ شیوه زندگی گروهی از انسان‌هاست که با یکدیگر زندگی می‌کنند.</p>	<p>۲. جامعه و فرهنگ را تعریف کنید.</p>
<p>خوراکی‌ها، پوشش‌ها، گویش‌ها، آداب و رسوم عروسی و عزاداری، آداب معاشرت، شیوه‌های گذران اوقات فراغت، شیوه‌های یاددهی و یادگیری، ارزش‌ها و باورهای اخلاقی، نوع نگرش به عالم و آدم و ...</p>	<p>۳. نمونه‌هایی از مصادیق فرهنگ را برای یک جامعه ذکر کنید.</p>
<p>جامعه و فرهنگ را می‌توان به جسم و جان یک موجود زنده تشبیه کرد. جامعه مانند جسم (کالبد) و فرهنگ به منزله جان و روح آن است. جامعه بدون فرهنگ وجود ندارد و فرهنگ نیز بدون جامعه پدید نمی‌آید. ضمن آنکه هر دو با آگاهی و اراده انسان‌ها پدید می‌آیند.</p>	<p>۴. چه رابطه‌ای می‌توان بین یک جامعه و فرهنگ آن ترسیم کرد؟</p>
<p>از آنجا که فرهنگ آگاهی مشترک مردم یک جامعه است، از طریق آموزش به نسل‌های بعد انتقال می‌یابد.</p>	<p>۵. فرهنگ چگونه از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد؟</p>
<p>فرهنگ عمومی بخشی از فرهنگ است که همه مردم جامعه در آن اشتراک دارند، مانند راستگویی، فداکاری و ...</p>	<p>۶. فرهنگ عمومی را تعریف کرده و برای آن مثالی بیاورید.</p>
<p>خرده‌فرهنگ آن بخش‌هایی از فرهنگ است که مربوط به یک قوم، قشر، صنف یا گروه است. به عنوان مثال شیوه مراسم عروسی و خواستگاری در میان قوم بلوچ با ...</p>	<p>۷. خرده‌فرهنگ را با ذکر مثالی تعریف کنید.</p>

مجموعی را خرد فرهنگ

موافق گویند.	۸. خرد فرهنگ موافق به چه چیز است؟
در مواردی ممکن است عقاید، ارزش‌ها، هنجارها، مهارت‌های پذیرفته شده در یک خرد فرهنگ، ناسازگار و مخالف با فرهنگ عمومی باشد. در این صورت خرد فرهنگ، ضد فرهنگ نامیده می‌شود.	۹. ضد فرهنگ چیست؟
خیر، درست است که باورها، ارزش‌ها و هنجارهای یک جامعه بیشتر توسط گذشتگان به وجود آمده‌اند. اما انسانی با اراده و آگاهی می‌تواند برای تداوم و پیشرفت جامعه خود تلاش کند یا به سوی جامعه و فرهنگ دیگری برگردد.	۱۰. آیا انسان در جامعه و فرهنگ خود کنشگری منفعل است؟
پیامدهای حاصل از پیدایش جامعه و فرهنگ وابسته به اراده تک‌تک افراد نیستند. این پیامدها، فرصت‌ها و محدودیت‌هایی را برای کنش‌های بعدی فراهم می‌آورند و زندگی ما را متأثر می‌سازند.	۱۱. رابطه پیامدهای جامعه و فرهنگ با اراده انسان‌ها چگونه است؟
تا زمانی که جامعه و فرهنگ از طریق مشارکت اجتماعی افراد پابرجاست، پیامدهای آن ماندگار می‌باشد.	۱۲. تا چه زمانی پیامدهای جامعه و فرهنگ ماندگار است؟
جوامع و فرهنگ‌های مختلف را می‌توان بر اساس آرمان‌ها و ارزش‌های آنها و فرصت‌ها و محدودیت‌هایی که به دنبال آن می‌آید ارزیابی کرد. به عنوان مثال برخی جوامع و فرهنگ‌ها نیازهای روحی و معنوی انسان را نادیده می‌گیرند و برخی نیازهای مادی و دنیوی انسان را در نظر دارند.	۱۳. ارزیابی جوامع و فرهنگ‌های مختلف با چه معیارهایی صورت می‌گیرد؟ با ذکر مثال توضیح دهید.

پرسش متن

صفحه ۱۴ کتاب درسی

شما با دو واژه جامعه و فرهنگ آشنا هستید؛ در گفت‌وگوها از آنها استفاده می‌کنید و معمولاً آنها را با هم به کار می‌برید. درباره این دو واژه چه می‌دانید؟

جامعه را مجموعه‌ای از افراد در نظر می‌گیریم که با توجه به اختلاف عقاید، باورها و سلیقه‌ها، زبان، دین و... در کنار هم جمع شده‌اند و با یکدیگر مسالمت‌آمیز زندگی می‌کنند و فرهنگ را نیز شیوه زندگی آنها می‌دانیم که در گذر زمان و با توجه به باورها، شرایط محیطی و... شکل یافته است.

جامعه وجود دارد؟
جامعه و فرهنگ از یکدیگر جدا نمی‌شوند و لازم و ملزوم یکدیگرند. همان‌طور که جسم و روح انسان با یکدیگر پیوند خورده است.

جامعه و فرهنگ چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟

جامعه مجموعه‌ای از آدم‌هاست. لذا عینی و محسوس است ولی فرهنگ آموختنی است و محسوس نیست و مانند روحی است که در جامعه حلول کرده است.

پرسش متن

صفحه ۱۶ کتاب درسی

آیا در یک جامعه، شیوه زندگی مردم در همه مناطق یکسان است؟

خیر، زیرا مردمان در مناطق مختلف شرایط اقلیمی یکسانی ندارند. از باورها، عقاید، ارزش و... یکسانی برخوردار نمی‌باشند و لذا نمی‌توان گفت که در تمام مناطق شیوه یکسانی برای زیستن آدمی وجود دارد.

پرسش متن

صفحه ۱۸ کتاب درسی

• آموختید که انسان‌ها با آگاهی و اراده خود به کنش اجتماعی می‌پردازند و با همین کنش‌ها در ساختن جامعه و فرهنگ و تداوم آنها مشارکت می‌کنند، اما آیا این بدان معناست که ما همواره می‌توانیم هر طور که بخواهیم جامعه و فرهنگ را بسازیم یا تغییر دهیم یا اینکه جامعه و فرهنگ پس از آنکه پدید آمدند، پیامدهایی دارند که بر کنش‌های ما تأثیر می‌گذارند؟ درست است که آدمی از اراده و اختیار و قدرت تغییر برخوردار است، اما بدان معنا نیست که می‌تواند هر آن‌گونه که بخواهد جامعه و فرهنگ خود را بسازد. قطعاً انسان‌های توانمند و قوی به لحاظ شخصیتی و فکری فرهنگ‌ساز بوده‌اند (مانند انبیا) و توانسته‌اند مسیر یک جامعه را تغییر دهند اما بدان معنا نیست که این امر همیشه شدنی است. انسان و جامعه در یکدیگر تنیده شده‌اند، بر هم تأثیر می‌گذارند و تأثیر می‌پذیرند. هیچ انسانی نمی‌تواند جامعه خویش را نادیده بگیرد، حتی اگر درصدد تغییر آن باشد. پیامدهای پدیده‌های اجتماعی گاهی چندان گسترده می‌شوند و نفوذ می‌یابند که مانند پیامدهای پدیده‌های طبیعی به نظر می‌رسند.

• یکی از جامعه‌شناسان معتقد است که سهم مردگان در ساختن جامعه بیشتر از سهم زندگان است؛ یعنی سهم پیشینیان ما در ساختن جامعه بیشتر از ما بوده است. همچنان که سهم ما در ساختن جامعه و فرهنگ آیندگان بیش از آیندگان است. شما در این باره چه فکر می‌کنید؟

گذشتگان بسیاری از آداب، رسوم، باورها، ارزش‌ها، هنجارها، نمادها و... را در گذر زمان در بستر یک جامعه گسترانیده‌اند. فرهنگ و جامعه‌ای که برای ما به میراث رسیده است حاصل سده‌های متمادی از زیستن نیاکان ما و چالش‌هایی است که آنها با مشکلات داشته‌اند. ما نیز در پیوند با گذشتگان به سر می‌بریم و می‌توانیم در مسیر تداوم یا تغییر جامعه و فرهنگ خود حرکت کنیم. به نسل بعد از خود بسپاریم.

پرسش متن

آیا جامعه و فرهنگی را می‌شناسید که برخی نیازهای انسان را نادیده گرفته باشد؟

صفحه ۱۹ کتاب درسی

بله، به عنوان مثال می‌توان به جامعه جاهلیت عرب اشاره کرد که ابعاد معنوی و متعالی انسان‌ها را نادیده می‌گرفت و بدان بی‌توجه بود. به عنوان مثال دخترانشان را زنده به گور می‌کردند. بیشتر توجه آنان به شراب بود و شمشیر لدا فرصت نداشتند که به ابعاد متعالی انسان نظری بیفکنند.

گفت‌وگو کنید

صفحه ۲۰ کتاب درسی

با راهنمایی دبیر خود، درباره دو فرهنگ متفاوت و فرصت‌ها و محدودیت‌هایی که برای بشریت به همراه داشته‌اند، گفت‌وگو کنید. می‌توانیم به دو فرهنگ دیکتاتوری و فرهنگ مردم‌سالاری دینی توجه کنیم. در فرهنگ مردم‌سالاری دینی این فرصت برای مردم فراهم می‌آید که آرا و اندیشه‌های خود را آزادانه بازگو نمایند. در تصمیمات جامعه مشارکت کرده و نسبت به تعیین سرنوشت خود تأثیرگذار باشند. با داشتن مطبوعات و رسانه‌های آزاد جلو خودکامگی حاکمان را بگیرند و عملکرد آنها نقد کنند. در چنین فرهنگی محدودیت‌هایی هم وجود دارد، به عنوان مثال افراد تا جایی آزاد می‌باشند که حریم دیگران را در هم نشکنند و ارزش‌های الهی را نادیده نگیرند.

اما در فرهنگ دیکتاتوری، حق انتخاب مردم نادیده گرفته می‌شود. فرد دیکتاتور تمام منافع جامعه را در اختیار خود می‌گیرد و فرصت ظهور اندیشه‌های مخالف را از بین می‌برد. در چنین فرهنگی، فرصت‌ها بیشتر در اختیار فرد دیکتاتور است و دیگران را بهره‌ای از آن فرصت‌ها نیست.

مفاهیم اساسی

صفحه ۲۱ کتاب درسی

فرهنگ، فرهنگ عمومی، خرده‌فرهنگ، ضد فرهنگ، خرده‌فرهنگ موافق

خلاصه کنید

صفحه ۲۱ کتاب درسی

- فرهنگ، روح و جان یک جامعه است.
- فرهنگ: شیوه زندگی مشترک انسان‌هاست.
- فرهنگ عمومی: همه مردم در آن اشتراک دارند.
- فرصت‌ها و محدودیت‌ها و نیز آرمان‌ها و ارزش‌ها معیاری برای ارزیابی جوامع و فرهنگ‌ها می‌باشند.

پاسخ‌ها

۱. فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی را تعریف کنید.

بخشی از فرهنگ که مردم یک جامعه از آن جانبداری می‌کنند و رعایت آن را لازم می‌دانند اما در عمل ممکن است آن را نادیده بگیرند، فرهنگ آرمانی نامیده می‌شود. آن بخش از فرهنگ که مردم به آن عمل می‌کنند فرهنگ واقعی نام دارد.

۲. جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

واقعیت

الف) وقتی مردم مطابق آرمان‌ها عمل کنند، آرمان‌ها به ..... تبدیل می‌شوند.

عمل مردم

ب) مرز و محدوده فرهنگ آرمانی و واقعی براساس ..... تغییر می‌کند.

هر اندازه مردم مطابق آرمان‌ها و ارزش‌ها عمل کنند به همان اندازه آرمان‌ها وارد فرهنگ واقعی می‌شوند.

۳. در چه صورت آرمان‌ها به فرهنگ واقعی ورود پیدا می‌کنند؟

اگر مردم به ارزش‌هایی که رعایت آنها در فرهنگ آرمانی لازم دانسته می‌شود عمل نکنند، فرهنگ واقعی از فرهنگ آرمانی فاصله می‌گیرد.

۴. چه هنگام فرهنگ واقعی از فرهنگ آرمانی فاصله می‌گیرد؟

برنامه‌ریزان فرهنگی از طریق تعلیم و تربیت

۵. چه کسانی و چگونه زمینه‌ساز ورود بیشتر فرهنگ آرمانی به فرهنگ واقعی می‌شوند؟

زیرا آرمانی یا واقعی بودن یک پدیده براساس نوع نگاه و رفتار افراد و جوامع تعیین می‌شود. پدیده‌ای در یک جامعه، درون فرهنگ آرمانی و در جامعه دیگر درون فرهنگ واقعی قرار می‌گیرد.

۶. چرا مرز و محدوده فرهنگ آرمانی و واقعی متغیر بوده و از جامعه‌ای به جامعه‌ای دیگر متفاوت است؟

براساس آرمان‌ها و ارزش‌های جامعه، یعنی می‌توان بررسی نمود که آیا مردم مطابق آرمان‌ها و ارزش‌ها عمل می‌کنند یا خیر.

۷. واقعیت‌های هر جامعه چگونه ارزیابی می‌شوند؟

۱- از نظر علمی صحیح باشد.

۸. معیارهای ... چیست؟

<p>۲- شکل گرفتن براساس خرافات</p>	<p>۹. دلایل باطل بودن یک فرهنگ چیست</p>
<p>ارزش های حق: توحید، عدالت، حمایت از محرومان، مهربانی، وفای به عهد و تحمل دیگران ارزش های باطل: شرک، ظلم، بی عدالتی، تجاوز به حقوق دیگران و دنیاپرستی</p>	<p>۱۰. نمونه هایی از ارزش های حق و عقاید باطل را در جوامع انسانی ذکر نمایید.</p>
<p>حق یا باطل بودن هر بخش از فرهنگ با علم متناسب، همان بخش شناخته می شود. علوم تجربی می تواند در فنون و روش های اجرایی داوری کنند. به عنوان مثال دیست یا نادرست بودن شیوه مداوای بیماران را با روش های تجربی می توان ارزیابی کرد، نه روش های غیرتجربی.</p>	<p>۱۱. حق یا باطل بودن هر بخش از فرهنگ چگونه شناخته می شود؟ با ذکر مثال آن را توضیح دهید.</p>
<p>عقل و وحی</p>	<p>۱۲. ابزار مهم علوم برای شناخت عقاید و ارزش ها کدام اند؟</p>
<p>می توان گفت آگاهی یا عدم آگاهی، توجه یا عدم توجه مردم جوامع مختلف در حق یا باطل بودن هنجارها و ارزش ها تعیین کننده نیستند.</p>	<p>۱۳. نقش آگاهی یا جهل مردم در حق یا باطل بودن هنجارها و ارزش ها چگونه است؟</p>
<p>جوامع با ایمان به حق، حقیقت را به فرهنگ آرمانی خود وارد می کنند و با عمل به حق، آن را به فرهنگ واقعی شان وارد می نمایند.</p>	<p>۱۴. جوامع چگونه حقیقت را به فرهنگ آرمانی و فرهنگ واقعی وارد می نمایند؟</p>
<p>در صورتی که جوامع به حق ایمان نداشته و براساس آن عمل ننمایند.</p>	<p>۱۵. در چه صورت حق به فرهنگ آرمانی و واقعی ورود نمی یابد؟</p>
<p>یعنی برای جوامع امکان پذیرش حق و ترک باطل یا برعکس وجود دارد. جوامع می توانند حق یا باطل را برگزینند اما حق و باطل براساس گزینش آنها دچار تغییر نمی شوند.</p>	<p>۱۶. معنای جمله زیر چیست؟ «حقایق ثابت اند ولی از نظر وارد شدن به فرهنگ آرمانی و واقعی جوامع، تغییرپذیرند.»</p>
<p>محدوده فرهنگ آرمانی و واقعی دستخوش تغییرات است. این دو فرهنگ می توانند در یکدیگر ورود یابند. به عنوان مثال در یک جامعه پدیده ای در یک برهه ای از زمان صرفاً آرمان است و در زمانی دیگر، تحقق می یابد و به واقعیت تبدیل می شود. برنامه ریزان فرهنگی در تلاش اند از طریق تعلیم و تربیت فرهنگ آرمانی را به قلمرو فرهنگ واقعی هدایت نمایند.</p>	<p>۱۷. درباره شکل زیر توضیح دهید.</p>

فرهنگ‌های
براساس عقاید، باورها، فرصت‌ها، محدودیت‌ها، تعامل و همکاری با دیگران، نقدپذیری و قدرت تحمل دیگران و...

پرسش متن

صفحه ۲۳ کتاب درسی

• آیا مردم همواره مطابق آرمان‌های جامعه خود عمل می‌کنند؟

خیر، گاهی مردم از آرمان‌های جامعه خود فاصله می‌گیرند و حتی برخلاف آن عمل می‌نمایند.

• به نظر شما، آیا مردم همواره مطابق آنچه خوب می‌دانند، عمل می‌کنند یا گاهی برخی رفتارهایشان برخلاف ارزش‌ها و منجاری است که از آنها طرف‌داری می‌کنند؟

به نظر می‌رسد این امر در جوامع مختلف می‌تواند پاسخ‌های متفاوتی داشته باشد. اگر به جامعه خودمان نظر کنیم، درمی‌یابیم که در برخی موارد مردم به خوبی از انجام کاری آگاه می‌باشند اما در میدان عمل آن را نادیده می‌گیرند و خلافش عمل می‌نمایند.

پرسش متن

صفحه ۲۴ کتاب درسی

آیا می‌توانید برخی از آرمان‌هایی را که با انقلاب اسلامی وارد محدوده فرهنگ واقعی جامعه ما شده‌اند بیان کنید؟
استقلال، آزادی، تسلیم‌ناپذیری در برابر فرهنگ سلطه

نمونه بیاورید

صفحه ۲۵ کتاب درسی

در جدول زیر، سه نمونه از آرمان‌های جامعه خود را که کمابیش بیرون از فرهنگ واقعی یا درون آن قرار گرفته‌اند، بنویسید.

آرمان‌ها	
بیرون از فرهنگ واقعی	درون فرهنگ واقعی
ساده‌زیستی	احترام به پدر و مادر
عدالت و یکسان بودن افراد در برابر قانون	رعایت حریم همسایگان
داشتن نظام آموزشی کارآمد و یکسان	رعایت سالمندان در مکان‌های عمومی

عیوب سبک زندگی ما:

- ۱- مصرف‌گرایی
- ۲- اسراف
- ۳- رفاه‌طلبی افراطی
- ۴- اشرافی‌گری
- ۵- مصرف کالای خارجی

پرسش متن

صفحه ۲۵ کتاب درسی

آیا مردم باید هر آرمانی را بپذیرند و مطابق آن عمل کنند؟ آیا همه آرمان‌ها و ارزش‌ها درست‌اند تا واقعیات را براساس آنها ارزیابی کنیم؟

خیر؛ همیشه و در همه جوامع چنین به نظر نمی‌رسد که آرمان‌ها و ارزش‌ها صحیح باشند. به عنوان مثال در برخی جوامع ابتدایی قربان، کد، انسان‌ها، معاند ارزش بود.

آیا راهی برای ارزیابی آرمان‌ها و ارزش‌ها وجود دارد؟
آرمان‌ها و ارزش‌ها را می‌توان با معیار و میزان خرد و اندیشه بشر، دوری و نزدیکی به پروردگار، منطبق یا غیرمنطبق بودن آن با فطرت آدمی ارزیابی کرد.

مقایسه کنید

صفحه ۲۹ کتاب درس

با توجه به مطالبی که در این درس آموختید، چه تفاوتی میان فرهنگ آرمانی و فرهنگ حق وجود دارد؟

فرهنگ آرمانی همان‌طور که ذکر شد می‌تواند بیرون از دایره عمل مردم قرار گیرد، هر چند که رعایت آن را مردمان آن جامعه لازم بدانند. فرهنگ آرمانی براساس باورها و نوع نگاه جوامع ارزیابی می‌شود و لذا می‌توان گفت فرهنگ آرمانی لزوماً همان فرهنگ حق نیست، زیرا معیار و میزان فرهنگ حق عقل و خرد آدمی یا علمی بودن و منطبق بودن آن با فطرت آدمی است. این معیارها ممکن است در یک فرهنگ آرمانی دیده شود و در یک فرهنگ آرمانی در جامعه‌ای دیگر نادیده گرفته شود؛ بنابراین می‌بایست بین این دو فرهنگ (آرمانی و حق) تفاوت قائل شد.

مفاهیم اساسی

صفحه ۳۰ کتاب درس

فرهنگ حق، فرهنگ آرمانی، فرهنگ واقعی، فرهنگ باطل

خلاصه کنید

صفحه ۳۰ کتاب درس

- فرهنگ حق معیار ارزیابی همه فرهنگ‌هاست.
- فرهنگ آرمانی: بخشی از فرهنگ که رعایتش لازم است اما در عمل ممکن است نادیده گرفته شود.
- فرهنگ واقعی: آن بخش از فرهنگ که مردم به آن عمل می‌کنند.
- فرهنگ حق: از نظر علمی صحیح و منطبق بر فطرت انسان است.
- فرهنگ باطل غیرعلمی و خرافی می‌باشد.

درس ۵: هویت فردی و اجتماعی

پرسش‌ها

پاسخ‌ها

<p>۱. چه چیزی هویت فرد را شکل می‌دهد؟</p> <p>آنچه در پاسخ به پرسش کیستی گفته شده و با آن شخص از افراد دیگر متمایز می‌شود، هویت فرد را شکل می‌دهد.</p>	
<p>۲. نمونه‌هایی از ویژگی‌های هویتی را ذکر کنید که خود در پیدایش آنها نقشی نداشته‌اید.</p> <p>دختر یا پسر بودن، زمان و مکان تولد</p>	
<p>۳. جایگاه فرد در جامعه تابع چیست؟</p> <p>دانایی، توانایی و دارایی او</p>	
<p>۴. موقعیت اجتماعی خود را در زمان تولد چگونه کسب کرده‌ایم و چگونه قابل تغییر است؟</p> <p>موقعیت اجتماعی را به هنگام تولد از طریق خانواده کسب کرده‌ایم و با کنش‌هایمان می‌توانیم آن را تغییر دهیم.</p>	
<p>۵. ابعاد هویتی انسان را نام ببرید.</p> <p>۱- بُعد جسمانی (بدن) ۲- بُعد نفسانی (ویژگی‌های اخلاقی و روانی) ۳- بُعد اجتماعی (نقش‌ها و عضویت فرد در جامعه)</p>	
<p>۶. درباره شکل زیر توضیح دهید. (با ذکر مثال)</p> <p>ابعاد هویتی آدمی قابل تفکیک از یکدیگر نیستند، با هم تعامل یا ارتباط متقابل دارند و بر یکدیگر اثر می‌گذارند. به عنوان مثال افزایش ترشح غده تیروئید بر عصبانیت انسان می‌افزاید (تأثیر جسم بر نفس)، یا اراده قوی نقص عضو جسمانی را جبران می‌کند (تأثیر نفس بر جسم)، یا شرافت و وقار و سلحشوری از ویژگی‌های صحرانشینان است (تأثیر طبیعت بر نفس).</p> <p>نقش فرد در جامعه بر جسم و نفس او اثرگذار است. ممکن است ورزشکار حرفه‌ای به لحاظ جسمی و اخلاقی خصوصیتی داشته باشد که دیگران فاقد آن هستند.</p>	
<p>۷. هویت اجتماعی هر فرد چگونه شکل می‌گیرد؟</p> <p>درون جامعه و براساس آنچه برای آن جامعه اهمیت دارد.</p>	

۸. جدول زیر را کامل کنید.

نام جامعه	چگونگی شکل‌گیری هویت افراد
قبیله‌ای	الف
سرمایه‌داری	ب
دینی	

الف) براساس جایگاه افراد در قبیله
 ب) براساس دارایی و توان اقتصادی افراد
 پ) براساس عقاید و ارزش‌های دینی

<p>با توجه به عقاید و ارزش‌هایشان امکان رشد یا تضعیف ابعاد هویتی را فراهم می‌آورند.</p>	<p>۶. در جامعه ۱۰. جوامع و فرهنگ‌ها بر چه اساس زمینه گسترش یا تضعیف ابعاد هویتی اخلاقی و روانی افراد را فراهم می‌آورند؟</p>
<p>سازگار با ویژگی‌های روانی و اخلاقی مانند فردگرایی، عدم غنیمت شماری، انضباط، تجمل‌گرایی، تیزج، رفاه‌طلبی و مال‌اندوزی ناسازگار با ویژگی‌های روانی و اخلاقی مانند قناعت، حیا، بندگی خدا، تقوا، خوف و رجای الهی، شکر و رضای الهی و توکل</p>	<p>۱۱. جامعه و فرهنگ غرب با کدام ویژگی‌های روانی و اخلاقی سازگار و با کدام ویژگی‌ها ناسازگار است؟</p>
<p>فرهنگ غرب بر ابعاد جسمانی و زیبایی بدنی تأکید و تمرکز می‌کند و هر نوع تصرفی را در طبیعت و بدن مجاز می‌داند؛ در حالی که براساس فرهنگ اسلامی، انسان حق ندارد خلاف اراده حکیمانه الهی در طبیعت و بدن خود تصرف کند.</p>	<p>۱۲. نگاه فرهنگ غرب و فرهنگ اسلام به ابعاد جسمانی و طبیعت چه تفاوتی با یکدیگر دارد؟</p>
<p>زیرا علاقه‌مند به آن است که خود را به درستی بشناسد.</p>	<p>۱۳. چرا آدمی گاهی درباره ویژگی‌های خود که به آنها آگاه نیست، می‌اندیشد؟</p>
<p>والدین، دوستان، مشاوران، روان‌شناسان و روان‌کاوان، جامعه‌شناسان، انسان‌شناسان، فیلسوفان، پیامبران و اولیای الهی</p>	<p>۱۴. چه کسانی در شناسایی ابعاد هویتی انسان نقش آفرین بوده‌اند؟</p>
<p>پیامبران و اولیای الهی درباره بُعد الهی و فطری هویت فردی و اجتماعی انسان‌ها و همچنین غفلت و فراموشی آنها از خویشتن سخن گفته‌اند.</p>	<p>۱۵. پیامبران در شناسایی کدام ابعاد هویتی انسان نقش داشته‌اند؟</p>
<p>نشانه این است که امکان خطا و اشتباه در شناخت هویت وجود دارد.</p>	<p>۱۶. وجود نظرات متفاوت درباره هویت نشانه چیست؟</p>

پرسش‌متن

● هویت انسان سه بُعد دارد:

- بُعد جسمانی (بدن)

- بُعد نفسانی (ویژگی‌های اخلاقی و روانی)

- بُعد اجتماعی (نقش‌ها و عضویت فرد در جامعه)

بُعد جسمی
آیا میان این سه بُعد ارتباطی وجود دارد؟
روان‌رئجی یا خوش قلبی. بُعد اجتماعی مانند کارمند وقت شناس بودن

بله، این ابعاد بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و پیوسته در ارتباط با یکدیگر می‌باشند.
• آیا می‌توانید بگویید هر کدام از این مثال‌ها نشان‌دهنده رابطه کدام ابعاد هویت با یکدیگر است؟
ترشح بیش از اندازه غده تیروئید موجب عصبانی شدن انسان‌ها می‌شود: تأثیر جسم بر نفس
برخی بیماری‌های جسمانی با کمک قوای روانی درمان می‌شوند: تأثیر نفس بر جسم
جوان مؤمن امیدوار پرتلاش پیرانگیزه دانش‌دوست، موفق خواهد شد: تأثیر نفس بر طبیعت
شرافت و وقار و سلحشوری از ویژگی‌های صحرائشینان است: تأثیر طبیعت بر نفس

• بین هویت فردی و اجتماعی ما و هویت جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم چه رابطه‌ای وجود دارد؟
بین هویت فردی و اجتماعی ما و هویت جامعه ارتباط متقابل وجود دارد. آدمی بر جامعه خویش تأثیر می‌گذارد و گاهی این تأثیر آنچنان است که مسیر جامعه و فرهنگ خود را تغییر می‌دهد یا از اجتماع خویش تأثیر می‌پذیرد.

مقایسه کنید

صفحه ۳۴ کتاب درسی

به کمک دبیر خود، اخلاق ورزشکاران در جامعه اسلامی (اخلاق پهلوانی) را با اخلاق ورزشکاران در جامعه غربی (اخلاق قهرمانی) مقایسه کنید.

در اخلاق پهلوانی صرفاً قهرمان شدن هدف برتر نیست؛ رعایت جوانمردی و اصول انسانی، برتر از پا نهادن بر پلکان قهرمانی است. به عنوان مثال تختی در کشتی با حریف خود مدوید در مسابقات ۱۹۶۲ در آمریکا هنگامی که دریافت زانوی او دچار آسیب دیدگی است، هیچ‌گاه در طول مبارزه به زانوی آسیب‌دیده او نزدیک نشد، حتی به قیمت باخت خود. اما در جامعه غربی هدف اول پیروز شدن است، حتی اگر فرد در سایه آن لازم باشد اصول انسانی را نادیده گیرد.

صفحه ۳۵ کتاب درسی

پرسش متن

تا اینجا با ابعاد مختلف هویت آشنا شدید. آیا پیش از این به همه این ابعاد توجه داشته‌اید؟ به نظر شما افراد خود را چقدر می‌شناسند؟

خیر، آدمی به همه ابعاد وجودی خویش آگاهی ندارد. در شناخت از خودش با کاستی‌های بسیار روبه‌رو می‌گردد. گاهی در مورد خود دچار اغراق و گاهی دچار خودکم‌بینی است و گاهی اصلاً به توانمندی‌های خود اشراف ندارد.

شما چقدر خود را می‌شناسید؟ برای شناخت بهتر و بیشتر خود چه راه‌هایی وجود دارد؟
هر انسانی تا حدودی خود را می‌شناسد اما شاید این شناخت کامل نباشد لذا بهتر است برای شناخت خودمان از اطرافیان کمک بگیریم و دیدگاه‌ها و نظراتشان را به طور شفاف و صریح درباره خود جویا شویم.

گفت و گو کنید

صفحه ۳۶ کتاب درس

نوجوانان به بُعد جسمانی هویت توجه زیادی نشان می دهند. شما در معرفی خود یا شناخت دیگران کدام ویژگی ها هویتی را مورد توجه قرار می دهید؟ در این حکایت چه نکاتی درباره هویت جسمانی و میزان اهمیت آن آمده است؟

در معرفی کردن خود هنگامی که در تقابل با دیگران قرار می گیریم بیشتر برآنیم که از ابعاد نفسانی و اجتماعی خود سخن گوئیم. بُعد جسمانی در نگاه اول می تواند مورد توجه قرار گیرد، ولی آنچه ما را نزد دیگران متمایز می کند، ابعاد نفسانی و اجتماعی است. زشت رو را می توان تحمل کرد اگر اخلاق نیک داشته باشد ولی زیباروی بدخلق و کج اندیش را نمی توان صرفاً به خاطر بُعد جسمانی اش همراهی کرد. حکایت سعدی به این موضوع اشاره می کند که زشتی و زیبایی ظاهری خداوند به انسان بخشیده و آدمی در خلق آن نقشی نداشته است؛ بنابراین بالیدن و فخرفروشی به زیبایی ظاهری مسخره کردن دیگران به خاطر داشتن صورتی زشت خردمندانه به نظر نمی رسد.

مفاهیم اساسی

صفحه ۳۷ کتاب درس

هویت، ابعاد هویت انسان، جامعه و هویت، فرهنگ و هویت

خلاصه کنید

صفحه ۳۷ کتاب درس

- پیامبران و اولیای الهی درباره بُعد الهی هویت فردی و اجتماعی انسان ها سخن گفته اند.
- هویت اجتماعی هر فرد براساس آنچه برای آن جامعه اهمیت دارد شکل می گیرد.
- انسان و جامعه بر یکدیگر تأثیر می گذارند.
- فرهنگ غرب بر ابعاد جسمانی و فیزیکی انسان تأکید دارد.
- انسان نسبت به همه ویژگی های هویتی خود آگاه نیست.

<p>انسان باید آگاهانه موقعیت اجتماعی خود یعنی جایگاه خود در جامعه را بشناسد، حقوق و تکالیف خود را یاد بگیرد و با عمل به آنها به هویت اجتماعی خود شکل بخشد.</p>	<p>۱. انسان چگونه می‌تواند هویت اجتماعی خود را شکل دهد؟</p>
<p>یعنی آن فرد را به عنوان یکی از اعضای خود به رسمیت می‌شناسد و برای او ویژگی‌هایی متناسب با موقعیتی که در آن قرار گرفته است در نظر می‌گیرد.</p>	<p>۲. این جمله به چه معناست؟ «جامعه پس از تولد فرد، بخشی از هویت اجتماعی او را تعیین می‌کند.»</p>
<p>هر جامعه‌ای برای بقا و تداوم خود، عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای خود را به فرد آموزش می‌دهد. فرد نیز برای مشارکت در جامعه، این عقاید، ارزش‌ها و هنجارها را می‌آموزد، شیوه زندگی در جامعه را فرا می‌گیرد و به تدریج با موقعیت خود در جامعه و حقوق و تکالیفش آشنا می‌شود.</p>	<p>۳. رابطه متقابل جامعه و فرد را در مورد فراگیری هنجارها و ارزش‌ها بررسی کنید.</p>
<p>خانواده</p>	<p>۴. اولین و مهم‌ترین جایی که فرد با جامعه خود آشنای می‌شود چه نام دارد؟</p>
<p>مدرسه، مسجد، مجالس عملی و مذهبی، گروه هم‌سالان و رسانه‌های جمعی</p>	<p>۵. علاوه بر خانواده چه عواملی در آشنایی فرد با جامعه تأثیرگذارند؟</p>
<p>به فرایندی که هر فرد برای مشارکت در زندگی اجتماعی دنبال می‌کند و مسیری که برای شکل‌گیری هویت اجتماعی افراد طی می‌شود جامعه‌پذیری می‌گویند.</p>	<p>۶. جامعه‌پذیری چیست؟</p>
<p>در صورتی که این فرایند کامل انجام نگیرد، یعنی افراد از پذیرش عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی سر باز زنند، به حقوق و تکالیف خود پایبند نباشند و نقشی را که جامعه از آنها انتظار دارد نپذیرند و رفتارهایی مخالف آن انجام دهند.</p>	<p>۷. در چه صورت می‌توانیم بگوییم فرایند جامعه‌پذیری با موفقیت همراه نبوده است؟</p>
<p>به کنش‌هایی که برخلاف عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه باشد کجروی اجتماعی گویند.</p>	<p>۸. کجروی اجتماعی به چه معناست؟</p>
<p>۱- تبلیغ و اقناع ۲- تشویق و پاداش ۳- تنبیه و مجازات</p>	<p>۹. چه روش‌هایی برای پیشگیری از کجروی‌های اجتماعی و کنترل آن در هر جامعه‌ای وجود دارد؟</p>

<p>به مجموعه فعالیت‌هایی که برای پذیرش فرهنگ جامعه و انطباق افراد با انتظارات جامعه انجام می‌گیرد، کنترل اجتماعی می‌گویند.</p>	<p>۱۰. کنترل اجتماعی به چه معناست؟</p>
<p>آموزش غریزی هویت اجتماعی</p>	<p>۱۱. جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. الف) جامعه از طریق ..... افراد را قانع می‌کند که عقاید و ارزش‌های آن جامعه را بپذیرند. ب) انسان به صورت ..... نمی‌داند چه موقعیتی در جامعه دارد و در این موقعیت چه وظایفی بر عهده اوست. پ) ..... فرد ممکن است در طول زندگی او تغییر کند.</p>
<p>۱- آسیب‌پذیرتر است. ۲- بازتولیدش با مشکل روبه‌روست.</p>	<p>۱۲. جامعه‌ای که روش‌های مناسبی برای کنترل اجتماعی ندارد با چه پیامدهایی روبه‌روست؟</p>
<p>امر به معروف و نهی از منکر</p>	<p>۱۳. اسلام چه راهکاری برای جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی پیشنهاد می‌کند؟</p>
<p>جابه‌جایی افراد از یک موقعیت اجتماعی به موقعیت اجتماعی دیگر را تحرک اجتماعی گویند که انواع آن عبارت است از: صعودی، نزولی و افقی.</p>	<p>۱۴. تحرک اجتماعی را تعریف کرده و انواع آن را بنویسید.</p>
<p>الف) کارمند اداره‌ای که به سمت مدیریت می‌رسد. ب) مدیر اداره‌ای که از مدیریت عزل شده و به عنوان کارمند عادی به کار خود ادامه می‌دهد. پ) کارمندی که از یک بخش اداره به بخش دیگری انتقال می‌یابد.</p>	<p>۱۵. برای هر یک از تحرک‌های اجتماعی زیر یک مثال بیاورید. الف) تحرک صعودی ب) تحرک نزولی پ) تحرک افقی</p>
<p>در صورتی که موقعیت اجتماعی فرد را تغییر ندهد.</p>	<p>۱۶. در چه صورت یک تحرک اجتماعی را افقی می‌نامیم؟</p>
<p>شغل، علم، ایمان، تقوا، هنر، مهارت و احترام</p>	<p>۱۷. موقعیت اجتماعی افراد به چه عواملی بستگی دارد؟</p>
<p>خیر، فرصت‌های پیش‌روی افراد برای تحرک اجتماعی و کسب هویت‌های جدید در جوامع مختلف متفاوت می‌باشد.</p>	<p>۱۸. آیا میزان تحرک اجتماعی در جوامع یکسان است؟</p>
<p>تحرک اجتماعی و تغییرات هویتی در هر جامعه متناسب با عقاید و ارزش‌های همان جامعه امکان‌پذیر می‌باشد.</p>	<p>۱۹. تحرک اجتماعی افراد در هر جامعه متناسب با چیست؟</p>
<p>الف) داشتن یک نژاد خاص (مثلاً سفیدپوست بودن) ب) ثروت</p>	<p>۲۰. معیار تحرک اجتماعی را در جوامع زیر مشخص کنید. الف) جامعه نژادپرست (آپارتاید) ب) جامعه‌ای که به ارزش‌های اقتصادی اولویت می‌دهد.</p>

۲۱. با ذکر یک مثال برای هر یک از این دو جامعه غیردینی به کدام هويت افراد اجازه ظهور نمی دهد.

به هويت دینی و معنوی افراد اجازه ظهور اجتماعی نمی دهد. به عنوان مثال به دختران باحجاب (در برخی کشورهای غربی) اجازه تحصیل نمی دهد.

۲۲. در یک جامعه دینی کدام ابعاد هویتی رسمیت نمی یابند؟

هویت هایی که ابعاد متعالی و الهی وجود انسان را نادیده می گیرند.

پرسش متن

صفحه ۳۸ کتاب درسی

• آیا می دانید انسان ها چگونه به موقعیت اجتماعی خود پی می برند و به هويت اجتماعی خود شکل می دهند؟

برای آشنا شدن فرد با موقعیت اجتماعی خود آموزش نقش مهم و راهبردی دارد. این مهم می بایست از همان دوران کودکی و درون خانواده صورت گیرد. به تدریج و با رشد کودک و ورود او به اجتماع دیگر پدیده های اجتماعی نیز در آگاه ساختن فرد نسبت به موقعیت اجتماعی اش و شکل دادن به هويت اجتماعی او نقش آفرینی خواهند داشت.

میان شکل گیری هويت فرد و تداوم هويت جامعه چه ارتباطی وجود دارد؟

هويت افراد براساس ارزش ها و بايدهای یک جامعه شکل می گیرد. حیات جامعه نیز در گرو افرادی است که آن را شکل داده اند. بنابراین اگر جامعه ای بخواهد هويت خود را استمرار بخشد، می بایست قدرت انتقال آرمان ها و ارزش هایش را به افراد داشته باشد و فرهنگ خود را در وجود آنها نهادینه نماید.

• آیا می دانید اعضای جامعه هويت های اجتماعی جدید خود را چگونه به دست می آورند؟

آدمی در مسیر زندگی خود نقش هایی می پذیرد. هر یک از این نقش ها که او برعهده می گیرد، جایگاه فرد در جامعه را تعریف نموده و به او موقعیت و هويت اجتماعی می بخشد.

آیا افراد می توانند هر نوع هويت اجتماعی را کسب کنند؟

انسان در کسب هويت اجتماعی، آگاهی، اراده و اختیار دارد. اما این آگاهی اراده و اختیار به صورت مطلق نیست. در رسیدن به هويت اجتماعی فقط فرد تعیین کننده نیست. جامعه نیز نقش خود را ایفا می نماید. گاهی جامعه چون دیواری در مسیر هويت بخشی افرادی قرار می گیرد که برآن اند هويتی خلاف ارزش ها و باورهایش داشته باشند.

صفحه ۳۹ کتاب درسی

پرسش متن

آیا می توانید به برخی از این ویژگی ها اشاره کنید؟

فردی که در یک جامعه متولد می شود، در نگاه اول شهروند آن جامعه به شمار می رود و ویژگی های اجتماعی و فرهنگی آن جامعه را برایش در نظر می گیرند. به عنوان مثال کسی را که در ایران متولد می شود با ویژگی هایی چون ایرانی، مسلمان، باغیرت و... می شناسند.

چرا برای جامعه اهمیت دارد که افراد با هويت اجتماعی خود آشنا شوند و آن را بپذیرند؟

زیبا... به حقوق و تکالیف خود آگاه شده و با عمل به آنها در مسیر تداوم و

ایا می توانید چند مورد را بر روی روستا در نظر بگیرید. رعایت نکردن قوانین راهنمایی و رانندگی، رها کردن زباله جلوی در بی نظمی در کلاس درس، قاچاق آثار تاریخی کشور، رعایت نکردن قوانین راهنمایی و رانندگی، رها کردن زباله جلوی در منزل، دزدیدن اموال دیگران، رانت خواری برخی مسئولان

صفحه ۴۲ کتاب درسی

پرسش متن

● آیا می توانید برای هر یک از انواع تحرک اجتماعی مثال های دیگری بزنید؟

تحرک سعودی: فوتبالیستی که از تیم دسته دو کشور اسپانیا به تیم بارسلونا یا رئال مادرید می رود.
تحرک نزولی: وزیری که از وزارت برکنار شده و در سمت مشاور یا معاون وزیر مشغول به کار می شود.
تحرک افقی: پرستاری که از یک بیمارستان دولتی به بیمارستان دولتی هم طراز آن منتقل می گردد.

● موقعیت اجتماعی افراد صرفاً تابع مشاغل آنها نیست، بلکه به عوامل دیگری مانند علم، ایمان، تقوا، هنر، مهارت و احتیاج نیز بستگی دارد. آیا می توانید به ملاک های دیگری اشاره کنید؟

ثروت، توانمندی های فیزیکی، مقام و افتخارات ورزشی، مدرک تحصیلی

● به نظر شما، آیا اعضای یک جامعه می توانند هر نوع هویت اجتماعی را کسب کنند؟ آیا همه جوامع فرصت های یکسانی برای تحرک اجتماعی در اختیار افراد قرار می دهند؟ آیا همه اعضای یک جامعه فرصت های برابر برای تحرک اجتماعی دارند؟ خیر، اعضای جامعه قادر به کسب هر گونه هویت اجتماعی نیستند. در برخی از موارد فرد با وجود توانمندی های بسیار به خاطر تنگناها و محدودیت هایی که در یک جامعه هست فرصت رشد و بالندگی نمی یابد و در برخی از مواقع با وجود باز بودن درهای رشد و شکوفایی برای افراد به دلیل کمبودهایی که در خود فرد هست فرصتی برای کسب هویت اجتماعی جدید برایش فراهم نمی آید. از طرفی همه جوامع برای کسب هویت اجتماعی افراد شرایط یکسانی فراهم نمی آورند. به عنوان مثال برخی جوامع فقط به یک رنگ یا نژاد خاصی اجازه رشد می دهند یا فقط به دیدگاه افرادی اجازه بالندگی می دهند که همسو و هم نظر با آنان باشد. در چنین شرایطی فرصتی برای تحرک اجتماعی یکسان افراد فراهم نیست. هر جامعه به تناسب عقاید و ارزش های خود، برخی تحرک های اجتماعی و تغییرات هویتی را تشویق و برخی دیگر را منع می کند؛ برخی هویت ها را می پذیرد و برخی دیگر را نمی پذیرد. آیا می توانید مواردی را مثال بزنید؟

به عنوان مثال در جامعه اسلامی، هویت های شرک آمیزی که یگانگی و وحدانیت پروردگار را با تهدید روبه رو سازد، اجازه رشد نمی یابند یا در جامعه قبیله ای، هویت کسانی که حریم قبیله را حفظ نمایند تحمل نمی گردد.

پرسش متن

صفحه ۴۳ کتاب درسی

به نظر شما، تغییرات هویتی تا چه زمانی مورد تأیید و تشویق جامعه قرار می گیرند و از چه زمانی با مخالفت جامعه و مجازات های اجتماعی روبه رو می شوند؟

تغییرات هویتی تا هنگامی که با آرمان ها و ارزش های یک جامعه همراه باشد و در تقابل با آن قرار نگیرد و تقویت ارزش ها را در دستور کار خود قرار دهد تشویق می گردد و در صورتی که برخلاف باورها و ارزش های جامعه باشد با مخالفت جامعه روبه رو شده و اگر باعث انحراف جامعه از مسیرش گردد با مجازات های اجتماعی روبه رو می گردد.

درباره قوانین جیم کرو و تأثیر این قوانین بر تداوم تبعیض نژادی و محروم شدن رنگین پوستان از تحرک اجتماعی سعودی در جامعه آمریکا، تحقیق کنید.

قوانین جیم کرو (Jim Crow Laws) قوانینی ایالتی و محلی بودند که بین سال‌های ۱۸۷۶ و ۱۹۶۵ در ایالات متحده به تصویب رسیدند. بر طبق این قوانین جداسازی نژادی در همه تأسیسات عمومی ایالات جنوبی با وضعیت «جدا ولی مساوی» برای سیاهان آمریکا صادر گردید. این جدایی در عمل شرایطی برای سیاهان آمریکا ایجاد کرد که وضع آنان از سفیدهای آمریکایی پایین‌تر باشد و ضررهای اقتصادی، آموزشی و اجتماعی برایشان در پی بیاورد.

مفاهیم اساسی

صفحه ۴۴ کتاب درسی

تحرک اجتماعی، جامعه‌پذیری، کجروی اجتماعی، کنترل اجتماعی

خلاصه کنید

صفحه ۴۴ کتاب درسی

- فرصت‌های پیش روی افراد برای تحرک اجتماعی در جوامع مختلف یکسان نیست.
- جوامع از طریق آموزش می‌کوشند افرادشان را قانع نمایند عقاید و ارزش‌های جامعه را بپذیرند.
- در یک جامعه دینی، ابعادی که هویت الهی و متعالی انسان را نادیده بگیرند رسمیت ندارند.

درس ۷: تحولات هویتی جامعه

پرسش‌ها

پاسخ‌ها

<p>عضویت گروهی</p> <p>فرهنگی</p>	<p>۱. جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. الف) هویت اجتماعی افراد محصول ..... آنهاست. ب) هر جامعه‌ای هویت خاصی دارد که از آن به عنوان هویت ..... آن جامعه یاد می‌شود.</p>
<p>براساس عقاید و ارزش‌های اجتماعی، یعنی هرگاه افراد جامعه، عقاید و ارزش‌هایی را بپذیرند و به رسمیت بشناسند، هویت فرهنگی آن جامعه شکل می‌گیرد.</p>	<p>۲. هویت فرهنگی هر جامعه بر چه اساسی شکل می‌گیرد؟</p>
<p>در برابر هویت‌های اجتماعی ناسازگار با عقاید و ارزش‌های آن جامعه مقاومت می‌کند و به هویت‌های اجتماعی سازگار با ارزش‌ها و عقایدش فرصت پدید آمدن می‌دهد.</p>	<p>۳. هویت فرهنگی هر جامعه در برابر کدام هویت‌های اجتماعی مقاومت می‌کند و به کدام هویت‌های اجتماعی فرصت شکل‌گیری می‌دهد؟</p>
<p>تازمانی که عقاید و ارزش‌های آن جامعه مورد پذیرش اعضای جامعه بوده و برایشان اهمیت داشته باشد. در غیر این صورت دوام هویت فرهنگی با چالش‌هایی روبه‌رو می‌گردد.</p>	<p>۴. هویت فرهنگی یک جامعه تا چه هنگام تداوم و بازتولید می‌یابد؟</p>
<p>در صورتی که تغییرات در چارچوب عقاید و ارزش‌های اجتماعی پذیرفته شده در جامعه اتفاق بیفتد و با هویت فرهنگی جامعه سازگار باشد.</p>	<p>۵. در چه صورت تغییرات هویتی افراد مورد تشویق و تأیید جامعه قرار می‌گیرد؟</p>
<p>گاهی تغییرات هویتی افراد شیوه‌هایی از زندگی را به دنبال می‌آورد که با عقاید و ارزش‌های جامعه ناسازگار است. اگر این وضعیت ادامه پیدا کند، عقاید و ارزش‌های جامعه مورد تردید واقع می‌شود و ثبات خود را در زندگی مردم از دست می‌دهد و جامعه دیگر قادر به دفاع و حفظ آنها نیست. در این صورت راه برای تحول هویت فرهنگی یک جامعه گشوده می‌شود و آن را به جامعه‌ای دیگر تبدیل می‌نماید. (این مراحل را در جامعه‌شناسی به ترتیب تعارض فرهنگی، تزلزل فرهنگی، بحران هویت فرهنگی و تحول فرهنگی، می‌نامند.)</p>	<p>۶. چه هنگام راه برای تحول هویت فرهنگی یک جامعه باز می‌شود و آن را به جامعه‌ای دیگر تبدیل می‌نماید؟</p>

<p>اگر فرهنگی که دچار تحول می شود فرهنگی باطل و جهت تغییراتش به سوی فرهنگ حق باشد، این تحول فرهنگی را مثبت می دانیم. مانند تحول جامعه جاهلی به نبوی.</p>	<p>۷. در چه صورت یک تحول فرهنگی را مثبت می دانیم؟ مثال بزنید.</p>
<p>اگر فرهنگی که اعتبار اجتماعی خود را از دست داده فرهنگ حق بوده و جهت تغییرات به سوی فرهنگ باطل باشد، آن را تحول فرهنگی منفی می دانیم. مانند تحول جامعه نبوی به اموی.</p>	<p>۸. چه هنگام یک تحول فرهنگی را منفی می دانیم؟ مثال بزنید.</p>
<p>علل درونی این تحولات یا به ابداعات و نوآوری های مثبت و منفی افراد جامعه مربوط می شود، یا به کاستی ها و بن بست های موجود در فرهنگ جامعه باز می گردد.</p>	<p>۹. علل درونی تحولات فرهنگی به چه عواملی باز می گردد؟</p>
<p>اگر فرهنگ یک جامعه توان پاسخگویی به نیازهای جسمانی یا فطری انسان ها را نداشته باشد، آن جامعه نشاط زندگی را از دست می دهد و گرفتار یأس و ناامیدی می گردد. این کاستی ها و بن بست ها مصلحان اجتماعی را به بازاندیشی در فرهنگ جامعه فرا می خواند و زمینه را برای تحولات فرهنگی فراهم می آورد.</p>	<p>۱۰. نمونه ای از علل درونی تحولات فرهنگی را ذکر کنید که جامعه را گرفتار یأس و ناامیدی نموده است.</p>
<p>هنگامی که جوامع در مواجهه و ارتباط با یکدیگر قرار گیرند.</p>	<p>۱۱. علل بیرونی تحولات فرهنگی چه هنگام رخ می دهد؟</p>
<p>- در محدوده نمادها، هنجارها و سبک های زندگی - در سطح عقاید و ارزش های اجتماعی ارتباط گاهی زمینه ساز گسترش و پیشرفت یک جامعه و گاهی زمینه ساز تحولات فرهنگی یک جامعه می باشد.</p>	<p>۱۲. ارتباط میان جوامع چه شکل هایی دارد؟</p>
<p>در صورتی که جامعه با حفظ عقاید و ارزش های خود با جوامع دیگر ارتباط برقرار کند و در محدوده هنجارها و سبک های زندگی، عناصری را از جوامع دیگر بگیرد و در صورت لزوم تغییرات لازم را در آنها پدید آورد، زمینه گسترش و پیشرفت خود را فراهم می آورد. برای مثال جوامع اسلامی که برای عقل و عقلانیت اهمیت قائل بودند در رویارویی با امپراتوری های یونان و روم فلسفه، طب، نجوم و ریاضیات آنها را پذیرفتند و به تناسب فرهنگ توحیدی خود، در آن دانش ها دخل و تصرف نمودند اما از پذیرش عناصر مشرکانه</p>	<p>۱۳. در چه صورت یک جامعه می تواند زمینه ساز گسترش و پیشرفت خود باشد؟ با ذکر مثالی آن را توضیح دهید.</p>

<p>هندامی نه در تعامل با دیگر جوامع بر عقاید و ارزش‌هایش پافشاری ننماید و به تدریج به آنها پشت کند.</p>	<p>۱۴. چه هنگام یک جامعه با تحول فرهنگی روبه‌رو می‌گردد؟</p>
<p>جامعه‌ای که دچار تحول فرهنگی شده، به جامعگان ملحق می‌شود که ارزش‌هایش را پذیرفته است. مانند مصر باستان و ایران باستان که در رویارویی با اسلام، ارزش‌های آن را پذیرفته و به جوامع اسلامی تبدیل شدند.</p>	<p>۱۵. پیامد تحول فرهنگی یک جامعه چیست؟ با ذکر مثالی آن را توضیح دهید.</p>
<p>جوامع غربی پس از رویارویی با جوامع اسلامی طی جنگ‌های صلیبی، بدون اینکه به جامعه و فرهنگ اسلامی پیوندند، تحولات هویتی پیدا کردند و از غرب مسیحی قرون وسطا به غرب سکولار قرون جدید تبدیل شدند.</p>	<p>۱۶. جوامع غربی در رویارویی با جوامع اسلامی در جریان جنگ‌های صلیبی چگونه دچار تحولات فرهنگی شدند و چه فرجامی یافتند؟</p>
<p>افراد می‌بایست فعال و خلاق بوده و با توجه به نیازها و مسائل خود با تعاملات فرهنگی روبه‌رو گردند.</p>	<p>۱۷. در تعاملات فرهنگی اعضای یک جامعه باید چگونه رفتار کنند؟</p>
<p>اگر اعضای یک جامعه به هنگام تعاملات فرهنگی مبهور و مقهور جامعه دیگر شوند و در نتیجه، حالت فعال و خلاق خود را در گزینش عناصر فرهنگی آن جامعه از دست بدهند، آنگاه گرفتار خودباختگی فرهنگی می‌شوند.</p>	<p>۱۸. چه هنگام جامعه‌ای گرفتار خودباختگی فرهنگی می‌گردد؟</p>
<p>۱- بدون تحقیق و گزینش عناصر فرهنگی جامعه دیگر را می‌پذیرد. ۲- به روش تقلید روی می‌آورد. ۳- ارتباطش را با تاریخ و فرهنگ خود از دست می‌دهد. ۴- قادر به تداوم و گسترش فرهنگ خود نمی‌باشد. ۵- قادر نیست به فرهنگی که شیفته آن شده، پیوندد.</p>	<p>۱۹. جامعه‌ای که گرفتار خودباختگی فرهنگی شده، با چه آسیب‌هایی روبه‌روست؟</p>
<p>زیرا مبهورت و مرعوب قدرت اقتصادی و سیاسی غرب گردیدند.</p>	<p>۲۰. چرا جوامع غیرغربی در رویارویی با جهان غرب گرفتار خودباختگی فرهنگی شدند؟</p>
<p>خودباختگی جوامع غیرغربی را در برابر جهان غرب، غرب‌زدگی می‌نامند.</p>	<p>۲۱. غرب‌زدگی چیست؟</p>
<p>۱- از خودبیگانگی تاریخی ۲- از خودبیگانگی حقیقی (فطری)</p>	<p>۲۲. دو معنای از خودبیگانگی فرهنگی را بنویسید.</p>
<p>اگر یک جامعه، فرهنگ تاریخی خود را فراموش کند، دچار از خودبیگانگی تاریخی شده است. چنین جامعه‌ای هویت فرهنگی خود را از یاد برده است.</p>	<p>۲۳. معنای از خودبیگانگی تاریخی چیست؟</p>

<p>زمانی که عقاید و ارزش‌های یک جامعه مانع آشنایی اعضای آن با حقیقت انسان و جهان باشد.</p>	<p>۲۴. یک جامعه چه مسدود بر سر از خود بیگانگی حقیقی (فطری) می‌شود؟</p>
<p>فرهنگی که از عقاید و ارزش‌های حق برخوردار نباشد.</p>	<p>۲۵. کدام فرهنگ مانع شناخت درست انسان از عالم و آدم می‌گردد؟</p>
<p>فرهنگی که از عقاید و ارزش‌های حق برخوردار نباشد. مانع آن می‌شود که انسان‌ها به شناخت صحیح از عالم و آدم برسند. در جوامعی که چنین فرهنگی دارند، انسان‌ها از حقیقت خود و هستی دور می‌مانند. تصویری که این فرهنگ‌ها از انسان ارائه می‌دهند، نه خود حقیقت بلکه سرابی از حقیقت است؛ به همین سبب، آدمی در چنین جامعه‌ای حتی اگر از رفاه مادی برخوردار باشد، به آرامش نمی‌رسد بلکه به اضطراب و تشویش گرفتار می‌شود و در نهایت، سر به عصیان و طغیان برمی‌دارد.</p>	<p>۲۶. به چه دلیل فطرت انسان در فرهنگی که از ارزش‌های حق برخوردار نیست گرفتار اضطراب گردیده و سر به عصیان می‌گذارد؟</p>
<p>زمانی که با نگاه توحیدی به انسان و جهان بنگرد، می‌تواند حقیقت خود و جهان را بشناسد و هنگامی که خداوند را از یاد می‌برد، دچار خودفراموشی می‌گردد.</p>	<p>۲۷. از منظر قرآن، آدمی چه هنگام حقیقت خود و جهان را می‌شناسد و چه هنگام خود را فراموش می‌کند؟</p>
<p>فقط فرهنگ حق قادر است حقیقت انسان و جهان هستی را به او بنمایاند. (فرهنگ باطل آدمی را از حقیقت جهان و خود بیگانه می‌کند.)</p>	<p>۲۸. از منظر قرآن، کدام فرهنگ قادر به گشودن درهای آسمان و زمین به روی انسان است؟</p>

صفحه ۴۵ کتاب درسی

پرسش متن

آیا می‌دانید هویت فرهنگی یک جامعه چگونه تغییر می‌کند؟

زمانی که عقاید و ارزش‌های یک جامعه با تردید روبه‌رو گردد و مردم در پذیرش و عمل به آن دچار شک شوند، یا هنگامی که ترویج‌کنندگان ارزش‌ها خود به آن عمل نکنند و حرمت ارزش‌ها را پاس ندارند، یا زمانی که اندیشه‌های مخالف ارزش‌ها و باورها از فرهنگ و جامعه‌ای دیگر ورود یابد و ارزش‌های آن جامعه را به باد انتقاد یا تمسخر گیرد.

صفحه ۴۶ کتاب درسی

پرسش متن

• اگر تغییرات هویتی افراد مطابق عقاید و ارزش‌های جامعه نباشد، چه اتفاقی رخ می‌دهد؟

جامعه در برابر چنین تغییرات هویتی ایستادگی می‌کند و فرد را مجبور به عقب‌نشینی می‌نماید؛ اما گاهی اراده افراد تغییردهنده ارزش‌ها به اندازه‌ای قوی است که جامعه را وادار به عقب‌نشینی می‌نماید و به تدریج آن جامعه تغییرات

● به نظر شما، تحول فرهنگی مثبت است یا منفی، بررسی کنید و وجود دارد؟

تحولات هویتی می‌تواند هم مثبت باشد و هم منفی. باید بررسی کرد که تحولات هویتی تا چه اندازه با حقیقت، همخوانی دارد.

● چرا این تحولات رخ می‌دهند و علل بروز آنها چیست؟

علت رخ دادن تحولات هویتی را می‌توان درون و بیرون هر جامعه‌ای جست‌وجو کرد. جوامع به تدریج با نیازهای جدید روبه‌رو می‌شوند و پرسش‌های تازه‌ای توسط افرادشان مطرح می‌گردد که می‌بایست توان پاسخ‌گویی به آنها را داشته باشند. اما اگر قرار باشد پاسخ‌های گذشته به آنها داده شود، دیگر از قدرت اقناعی برخوردار نخواهند بود و این ناتوانی زمینه‌ساز تحولات را فراهم می‌آورد. از سویی، جوامع با یکدیگر در ارتباط می‌باشند و دادوستد فرهنگی دارند و لذا جامعه‌ای نتواند در این میدانگاه تبادلات اندیشه‌ای، عیار و وزن خود را حفظ نماید باید منتظر تحول و دگرگونی باشد.

پرسش متن

● آیا هر ارتباطی میان جوامع به تحول فرهنگی منجر می‌شود؟

خیر، در صورتی این ارتباط به تحول فرهنگی می‌انجامد که به سطوح ارزش‌ها و عقاید کشیده شود.

● به نظر شما، چه شکلی از ارتباط میان جوامع، تحولات فرهنگی را به دنبال می‌آورد؟

شکلی که از سطح هنجارها گذر می‌کند و به ارزش و عقاید نظر دارد.

پرسش متن

درباره فرهنگ سکولار چه می‌دانید؟

فرهنگ سکولار که در غرب پدید آمد بر ارزش‌های دنیوی تأکید دارد و دین را در عرصه زندگی سیاسی و اجتماعی برنمی‌تابد. در سکولاریسم نهاد دولت از نهاد کلیسا جدا در نظر گرفته می‌شود.

گفت‌وگو کنید

صفحه ۵۰ کتاب درسی

● با راهنمایی دبیر خود درباره فرهنگ‌های دنیاگرا و دنیاگریز و کاستی‌ها و بن‌بست‌های درونی این فرهنگ‌ها گفت‌وگو کنید. افراط و تفریط در هر امری زشت و ناپسند است. چه دنیاگرایی و چه دنیاگریزی، برای انسان محدودیت‌هایی ایجاد می‌نماید. کسی که تمام توانمندی‌های خود را صرف دنیا می‌نماید جهان انسانی و معنوی را نادیده می‌گیرد و از پرورش روح و روان خود غافل می‌ماند. به تعبیری حیوان‌گونه می‌شود که اولویت اولش تأمین نیازهای جسمانی و مادی است. به تعبیر سعدی «خور و خواب و خشم و شهوت شغب است و جهل و ظلمت / حیوان خبر ندارد ز جهان آدمیت». پشت کردن به دنیا و پرداختن به آخرت و معنویت نیز کار خردمندان نیست؛ زیرا آدمی در نخستین گام می‌بایست توانایی جسمی برای حرکت و انرژی لازم برای اندیشیدن داشته باشد. با شکم خالی نمی‌توان به معراج و دیدار خداوند رفت. کسی که در فقر و نداری گرفتار است اندیشه‌اش از ابعاد متعالی فارغ می‌ماند. کسی که معاش ندارد معاد نیز نخواهد داشت.

● غرب‌زدگی جوامع غیرغربی مهم‌ترین مانع تعامل آنها با جهان غرب است. به نظر شما، این جوامع برای تعامل با جهان غرب باید چه مسیری را پیمایند؟

این جوامع می‌بایست هویت حقیقی و واقعی خود را پیدا نمایند. به تاریخ و فرهنگ خود بازگردند و در رویارویی با غرب از تقلید بپرهیزند. عناصر عقلی آن را بگیرند و با فرهنگ خود درآمیزند و از دنیای خواب به بیداری روزنه‌ای جویند. از خواب گران، خواب گران، خواب گران، خیز...

از خودبیگانگی حقیقی و تاریخی چه رابطه‌ای با هم دارند؟ آیا اگر جامعه‌ای به یکی از معانی از خودبیگانگی دچار شود، ناگزیر به دیگری هم مبتلا می‌شود؟ آیا ممکن است که جامعه‌ای در یک معنا از خودبیگانه نباشد ولی در معنای دیگر از خودبیگانه باشد؟ در از خودبیگانگی تاریخی، فرهنگ تاریخی جامعه به فراموشی می‌رود. فرهنگ فراموش شده می‌تواند حق یا باطل باشد. البته علل روی گردانی از فرهنگ تاریخی نیز می‌تواند مختلف باشد. فرهنگ فراموش شده الزاماً بازدارنده افراد از حقیقت انسان و جهان نیست. اما در از خودبیگانگی فطری (حقیقی) ارزش‌های یک جامعه، بازدارنده افراد از شناخت حقیقی خود و جهان هستی است، لذا گاهی بین این دو می‌توان پل و ارتباطی را مشاهده کرد. به عنوان مثال مردمانی که در جامعه‌ای زندگی می‌کنند که ارزش‌های آن مانع شناخت انسان و هستی می‌باشد در تکاپوی آن برمی‌آیند که این فرهنگ را به بوتۀ فراموشی بسپارند و از آن دست کشند. بنابراین این دو از خودبیگانگی می‌توانند گاهی در هم تنیده شوند و گاهی بی‌ارتباط با یکدیگر باشند.

مفاهیم اساسی

صفحه ۵۲ کتاب درسی

غرب‌زدگی، از خودبیگانگی فرهنگی، بحران هویت فرهنگی، از خودبیگانگی فطری (حقیقی)، از خودبیگانگی تاریخی

خلاصه کنید

صفحه ۵۲ کتاب درسی

- برخی جوامع اسلامی به از خودبیگانگی تاریخی دچار هستند در مقابل جوامع غربی از خودبیگانگی فطری دارند.
- اگر جوامع تغییرات را در سطح هنجارها و نمادها بپذیرند و ارزش‌های خود را حفظ نمایند، می‌توانند زمینه‌ساز گسترش خود گردند.
- فرهنگ حق درهای آسمان و زمین را به روی انسان می‌گشاید و او را با خود و هستی آشنا می‌سازد.

<p>توحیدی، دینی و در مواردی آمیخته با اساطیر</p>	<p>۱. هویت ایرانی قبل از اسلام چگونه بوده است؟</p>
<p>این هویت فرهنگی واحد پس از رویارویی با اسلام، عناصر اساطیری خود را وانهاد و به تفسیر توحیدی عمیق‌تری از هویت خویش رسید و جامعه‌ای اسلامی ساخت.</p>	<p>۲. هویت ایرانی پس از آشنایی با اسلام دچار چه تغییراتی شد؟</p>
<p>هفت هزار</p>	<p>۳. ایران سرزمینی است که بیش از ..... سال قدمت دارد.</p>
<p>به دلیل مشارکت فعال ایرانیان در حیات فکری جهان اسلام از محدوده زبان سیاسی مشترک اقوام ایرانی فراتر رفت و به عنوان زبان دوم جهان اسلام مرزهای امپراتوری‌های گورکانی و عثمانی را درنوردید و از هندوستان و تبت تا آسیای صغیر و شبه جزیره بالکان گسترش یافت.</p>	<p>۴. زبان فارسی دری به چه دلیل به عنوان زبان دوم جهان اسلامی پذیرفته شد و در چه قلمروهایی گسترش یافت؟</p>
<p>حکیمان و شاعرانی چون مولوی، سعدی و حافظ از طریق تولید معارف و هنر</p>	<p>۵. چه کسانی و چگونه زمینه‌ساز گسترش زبان فارسی در جهان اسلام شدند؟</p>
<p>در جنگ‌های صلیبی مسلمانان به دفع مهاجم پرداختند اما در هجوم مغولان، مسلمین آنها را در فرهنگ خود جذب و هضم کردند.</p>	<p>۶. برخورد جوامع اسلامی با مهاجمان در جنگ‌های صلیبی و اقوام مغول چه تفاوتی داشت؟</p>
<p>قدرت سیاسی و نظامی جوامع غربی، جوامع اسلامی را به خودباختگی فرهنگی دچار ساخت و این امر سبب شد تصویری که شرق‌شناسان و تایخ‌نگاران غربی از هویت کشورهای اسلامی القا می‌کردند، در بین جوامع اسلامی و از جمله در جامعه ایران رواج پیدا کند.</p>	<p>۷. در نخستین رویارویی‌های فرهنگ جدید غرب با جوامع و فرهنگ اسلامی چه عاملی سبب خودباختگی فرهنگی جوامع اسلامی شد و پیامد آن چه بود؟</p>
<p>مستشرقان هویت فرهنگی جوامع اسلامی را به ابعاد تاریخی و جغرافیایی محدود ساختند و فرهنگ اصیل اسلامی را به عنوان عنصری هویت‌بخش برای جوامع اسلامی نادیده گرفتند. آنان امت و ملت اسلامی را به اقوام مختلف، نظیر ترک، عرب و فارس، تقسیم کردند.</p>	<p>۸. مستشرقان هویت فرهنگی جوامع اسلامی را به چه ابعادی محدود ساختند و ملت و امت اسلامی را بر چه اساسی تقسیم کردند؟</p>

<p>به نقد رویکرد تقلیدی از فرهنگ غرب و هویت‌های کاذب حاصل از آن پرداختند و آثاری چون غرب‌زدگی (جلال آل‌احمد) بازگشت به خویش‌ترن (شریعتی) و خدمات متقابل ایران و اسلام (مطهری) را تدوین نمودند.</p>	<p>۹. متفکران ایرانی از دهه سی به بعد به نقد چه مسائلی پرداختند و چه آثاری را در مسائل فرهنگی آفریدند؟</p>
<p>یک قرن مقاومت هویت ایرانی-اسلامی جامعه ایران در برابر هجوم فرهنگی، سیاسی و اقتصادی غرب</p>	<p>۱۰. انقلاب اسلامی ایران حاصل و نتیجه چیست؟</p>
<p>این بازگشت صرفاً به هویت تاریخی و جغرافیایی نبود بلکه درصدد بود به هویت توحیدی و معنوی انسان و جهان بازگردد.</p>	<p>۱۱. بازگشت ایران به اسلام را در انقلاب اسلامی چگونه می‌توان تحلیل کرد؟</p>
<p>به رهبری امام خمینی و با تکیه بر آموزه‌های قرآن توانست به هویت اسلامی خود بازگردد و تاریخ و جغرافیای خود را ذیل آسمان معنوی توحیدی قرار دهد. به این ترتیب توانست از مرزهای جامعه ایمانی خود در برابر غرب و شرق دفاع نماید.</p>	<p>۱۲. جامعه ایرانی چگونه در برابر جهان غرب و شرق ایستادگی کرد؟</p>
<p>ویژگی‌های هویتی چون اثرگذاری، فعال و مستقل بودن (مجموعه این ویژگی‌ها ایران را قلب تپنده بیداری اسلام کرد.)</p>	<p>۱۳. جامعه ایران با بازگشت به هویت اسلامی خود، کدام ویژگی‌های هویتی را کسب نمود؟</p>
<p>جوامع اسلامی با الهام گرفتن از انقلاب ایران، هویت خود را بیرون از تصاویری که فرهنگ غرب القا می‌کند جست‌وجو می‌کنند و لذا اسلام به عنوان یک قطب فرهنگی جدید سر برآورده است.</p>	<p>۱۴. انقلاب ایران چگونه توانست اسلام را به عنوان یک قطب فرهنگی جدید مطرح نماید؟</p>
<p>انقلاب اسلامی ایران افق‌های جدیدی را به روی اندیشمندان غرب گشوده و نظریه‌پردازان غربی را که طی قرن بیستم، غربی شدن همه فرهنگ‌ها را سرنوشت مشترک و حتمی بشریت می‌دانستند، به تأمل در نظریات پیشین خود و بازبینی آنها فرا خوانده است.</p>	<p>۱۵. انقلاب اسلامی ایران چگونه نظریه‌پردازان غربی قرن بیستم را به تأمل در نظریات پیشین خود و بازبینی آنها فرا خوانده است؟</p>

شما ایران و ایرانی را با چه ویژگی‌هایی می‌شناسید و به دیگران معرفی می‌کنید؟

من نیز سرزمین خود را با وجود مردمان با فرهنگ، دانش دوست، وطن خواه و بزرگانی چون حافظ، سعدی، مولانا، خیام و... می‌شناسم. ایران برای من نماد ایستادگی در برابر هجوم و غارت بیگانگان است. سرزمینم را با جوانه زدن و سر شدن در ظلمانی‌ترین شب‌های تاریخ می‌شناسم و به دیگران معرفی می‌کنم.

پرسش متن

فردوسی در این ابیات چه تصویری از هویت ایرانی ارائه می‌کند؟

هنرمند، معتقد به خداوند واحد، شجاع و نترس، میهن دوست و حافظ دفاع از سرزمین، دشمن ستیز، فداکننده جان برای سرزمین

پرسش متن

انقلاب اسلامی چه تأثیری بر هویت ایران و ایرانی داشته و تأثیرات هویتی آن بر جهان چه بوده است؟

انقلاب اسلامی ایران با تکیه بر شعار «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» در پی رسیدن به ایرانی آزاد و مستقل از سلطه بیگانگان بود و می‌کوشید با تکیه بر فرهنگ اصیل اسلامی انسان را به خویشتن‌شناسی دعوت کرده و به او قدرت تفکر و میل استقلال طلبی بخشید. انقلاب اسلامی ایران بر آن بود تا همه انسان‌ها فارغ از تمام‌گرایش‌های فکری در کنار یکدیگر مسالمت‌آمیز زندگی کنند و تضارب اندیشه‌ها و آرای فکری را دریابند. تصویر ارائه شده از چنین سرزمینی می‌توانست هویت جهانی را که زیر فرهنگ سلطه‌پذیری قامت خمیده است تحت تأثیر خود قرار دهد. اندیشمندان جهان متأثر از دیدگاه‌های مطرح شده با امید و آرزو چشم به پیامدهای انقلاب ایران دوختند. (می‌توانید اندیشه‌های میشل فوکو فرانسوی را بررسی نمایید.)

تحلیل کنید

صفحه ۶۰ کتاب درسی

مسئله شدن حجاب در کشورهای اروپایی را با توجه به هویت فرهنگی جوامع اسلامی تحلیل کنید.

در فرهنگ جوامع اسلامی حجاب به عنوان عامل مصونیت زن در برابر آسیب‌های اجتماعی در نظر گرفته شده است. انقلاب اسلامی ایران با تکیه بر حجاب زنان، درصدد آن بود که از مطرح شدن زن به عنوان یک کالای نمایشی در جامعه جلوگیری کند و زینت زنان را نه در ظواهر جسمانی آنان که در بلندای روحشان ترسیم نماید. این دیدگاه توانست در جوامع غربی تأثیر بگذارد و لذا الگو گرفتن برخی زنان غرب از فرهنگ اسلامی و رعایت حجاب توسط آنان توانست فرهنگ غرب را در برخی کشورهای اروپایی که مدعی آزادی انتخاب و پوشش برای همگان بودند با چالش همراه نماید.

مفاهیم اساسی

صفحه ۶۱ کتاب درسی

هویت ایرانی اسلامی انقلابی، بیداری اسلامی، انقلاب اسلامی ایران

خلاصه کنید

صفحه ۶۱ کتاب درسی

- ایرانیان با مشارکت در حیات فکری جهان اسلام، زبان فارسی را به زبان دوم جهان اسلام تبدیل کردند.
- قدرت سیاسی و انقلابی غرب در آغاز بخش‌هایی از ذهن مسلمین را گرفتار خودباختگی فرهنگی کرد.
- انقلاب اسلامی ایران با بازگشت به توحید و معنویت افق‌های جدید را برای جهان اسلام گشود.

۱. چه موجودی دارای قدرت است؟	موجودی که بتواند کاری را با آگاهی و اراده خود انجام دهد.
۲. چرا انسان را کنشگری قدرتمند می‌دانیم؟	زیرا کارهای خود را براساس آگاهی و اراده انجام می‌دهد.
۳. انواع قدرت انسان را نام ببرید.	قدرت فردی، قدرت اجتماعی
۴. چرا قدرت فردی انسان محدود است؟	زیرا قادر نیست همه نیازهایش را به تنهایی برآورده سازد و در این مسیر نیازمند کمک دیگران است.
۵. آدمی چه هنگام از قدرت اجتماعی برخوردار می‌شود؟	انسان هنگامی که برای رسیدن به اهدافش بتواند بر اراده دیگران تأثیر بگذارد و اراده و کار آنان را به خدمت گیرد قدرت اجتماعی پیدا می‌کند. کسانی که تأثیرگذاری بیشتری بر اراده دیگران دارند از قدرت اجتماعی بیشتری برخوردارند.
۶. برای تأثیرگذاری بر اراده دیگران چه راهکاری وجود دارد؟	باید بتوانیم تبعیت آنها را جلب نماییم.
۷. جلب تبعیت دیگران به چند صورت امکان‌پذیر است؟	دو صورت: ۱- تبعیت با کراهت که ناشی از ترس و تهدید است. ۲- تبعیت با رضایت که همراه میل درونی فرد است.
۸. مبنای مقبولیت و مشروعیت در قدرت چیست؟	قدرتی که بدون استفاده از تهدید و با رضایت درونی طرف مقابل باشد، مقبولیت دارد و قدرتی که براساس شریعت و موافق حکم خداوند باشد، دارای مشروعیت است.
۹. جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. الف) مدار مقبولیت ..... کسانی است که قدرت بر آنها اعمال می‌شود. ب) مدار مشروعیت ..... و ..... بودن است. پ) در یک جامعه دینی قدرت نامشروع نمی‌تواند ..... لازم را به دست آورد.	اراده حق - باطل مقبولیت
۱۰. چه هنگام قدرتی هم مشروعیت دارد و هم مقبولیت؟	اگر قدرتی مطابق قانون و حکم الهی باشد و تبعیت از آن نیز با رضایت و میل همراه باشد مشروعیت و مقبولیت با هم دارد.

۱۱. چه مفهوم است؟
اما نامشروع به شمار آید؟

آن با رضایت باشد.

سببیت از

۱۲. سیاست چیست؟

هرگاه قدرت اجتماعی برای رسیدن به هدفی معین سازمان یابد سیاست پدید می آید؛ پس سیاست اعمال قدرت سازمان یافته برای دستیابی به هدف است.

۱۳. مراد از نظام سیاسی چیست؟

مجموعه سازوکارهایی که برای اعمال سیاست های جامعه وجود دارد.

۱۴. معیارهای دسته بندی نظام های سیاسی چیست؟

۱- تعداد افراد تأثیرگذار و تصمیم گیرنده ۲- روش تصمیم گیری

۱۵. یک نظام سیاسی که بر مبنای تعداد افراد تأثیرگذار و تصمیم گیرنده شکل می گیرد، به چند دسته تقسیم می شود؟

- ۱- یک فرد تصمیم گیرنده و حاکم است.
- ۲- اقلیت تصمیم گیرنده هستند.
- ۳- اکثریت در سرنوشت سیاسی سهمیند.

۱۶. نظام هایی که براساس روش تصمیم گیری شناخته می شوند به چند دسته تقسیم می شوند؟

۱- حاکمان براساس اهداف و اغراض خود تصمیم می گیرند، یعنی هر نوع تصمیمی جایز است. ۲- حاکمان براساس حقیقت و فضیلت و با توجه به موازین عقلی تصمیم گیرنده هستند.

۱۷. در جدول زیر تقسیم بندی نظام های سیاسی از نظر ارسطو (افراد تأثیرگذار - روش تصمیم گیری) آمده است. جاهای خالی را با توجه به دیدگاه های ارسطو پر کنید.

روش حکومت	بر اساس فضیلت و حقیقت	بر اساس خواست و میل حاکم
تعداد حاکمان	الف	استبدادی
فرد	ب	پ
ب	آریستوکراسی	دموکراسی
اکثریت	ت	

- الف) موناشرشی
- ب) اقلیت
- پ) الیگارشی
- ت) جمهوری

۱۸. دیدگاه فارابی در مورد تقسیم بندی نظام سیاسی چگونه است؟

فارابی علاوه بر ملاک های ارسطو، ملاک دینمداری یا دنیامداری را برای تقسیم بندی نظام سیاسی در نظر می گیرد. نظام سیاسی دینمدار براساس احکام و قوانین الهی سازمان می یابد. نظام سیاسی دنیامدار براساس ارزش ها و آرمان های دنیوی استوار است.

<p>شبهات این دو نوع نظام سیاسی در این است که هر دو، حکومت اکثریت هستند. تفاوت‌های این دو حکومت را می‌توان در روش تصمیم‌گیری، دین‌مداری یا دنیامدار بودن، آرمان‌ها و ارزش‌هایشان دانست.</p>	<p>۱۹. لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی چه شبهات‌ها و تفاوت‌هایی دارند؟</p>
<p>لیبرالیسم به معنای مباح دانستن همه امور برای انسان‌ها و دموکراسی به معنای حاکمیت اکثریت مردم براساس میل و خواست خودشان می‌باشد.</p>	<p>۲۰. لیبرالیسم و دموکراسی هر کدام به چه معناست؟</p>
<p>به نظامی که ادعا می‌کند با خواست و اراده اکثریت مردم سازمان می‌یابد و هیچ حقیقت و فضیلتی را که مستقل از خواست مردم باشد به رسمیت نمی‌شناسد. این نوع نظام دنیوی است و درباره آن می‌توان فقط از مقبولیت سخن گفت، نه مشروعیت.</p>	<p>۲۱. لیبرال دموکراسی به چه نوع نظامی گفته می‌شود؟</p>
<p>زیرا فرهنگ غرب رویکرد دنیوی به عالم دارد و آزادی را مهم‌ترین ارزش اجتماعی انسان می‌داند.</p>	<p>۲۲. چرا لیبرال دموکراسی با فرهنگ غرب سازگار است؟</p>
<p>آزادی، ثبات، توسعه، رفاه، سلطه بر طبیعت و جهان</p>	<p>۲۳. نمونه‌هایی از ارزش‌های حاکم بر نظام لیبرال دموکراسی را نام ببرید.</p>
<p>عنوان جمهوری یعنی مردم جامعه خود سرنوشت سیاسی خود را برمی‌گزینند و کلمه اسلامی نشان می‌دهد که فعالیت مردم و نظام سیاسی براساس عقاید و ارزش‌های اسلامی سازمان پیدا می‌کند.</p>	<p>۲۴. واژه‌های جمهوری و اسلامی در نظام جمهوری اسلامی به چه معنا می‌باشد؟</p>
<p>نظامی است که در آن قوانین و مقررات براساس احکام الهی و اسلامی تعیین می‌گردد نه با خواست اکثریت مردم.</p>	<p>۲۵. جمهوری اسلامی چگونه نظامی است؟</p>
<p>عدالت، استقلال، آزادی، نفی وابستگی، نفی سلطه بیگانه، امنیت، تأمین اجتماعی، عمران و آبادانی، مشورت و مشارکت در امور عمومی، ارتقای معرفت و آگاهی</p>	<p>۲۶. نمونه‌هایی از ارزش‌های رایج در نظام جمهوری را ذکر نمایید.</p>
<p>آرمان‌ها و ارزش‌هایی که لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی دنبال می‌کنند، یکسان نیستند. حتی در مواردی که یک ارزش برای هر دو نظام دارای اهمیت است، تعریف و تفسیری که از آن وجود دارد، یکسان نیست.</p>	<p>۲۷. تفاوت آرمان‌ها و ارزش‌ها در نظام‌های لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی چیست؟</p>

۲۸. اسلام به ارزش‌های جامعه چگونه می‌نرمزد؟

به آنها یک وظیفه الهی است که نه تنها منجر به بهبود زندگی اجتماعی دنیوی می‌گردد، بلکه سبب تقرب انسان به خدا می‌شود.

۲۹. عبادات در فرهنگ اسلامی چه هنگام ارزش بیشتری دارد؟

هنگامی که بعد اجتماعی وسیع‌تری پیدا می‌کند.

۳۰. وظیفه امت اسلامی در تشکیل امامت و ولایت اسلامی چیست؟

امت اسلامی باید از پذیرش طاغوت و قدرت‌های غیرالهی خودداری کند و در شکل‌گیری امامت و ولایت الهی براساس موازین و ارزش‌های اسلامی هوشمند و فعال باشد.

پرسش متن

صفحه ۶۲ کتاب درسی

آیا می‌توانید چند نوع نظام سیاسی را نام ببرید؟

دموکراسی، مشروطه سلطنتی، پادشاهی، فدرالی، جمهوری

آیا می‌دانید جوامع از نظر هویت سیاسی چه انواعی دارند؟

از آنجایی که هویت سیاسی جوامع براساس نظام‌های سیاسی معین می‌گردد، می‌توان برای جوامع هویت‌های سیاسی مختلف در نظر گرفت. برخی از آنها براساس رأی اکثریت و برخی براساس دیکتاتوری اداره شده و هویت سیاسی می‌یابند. به نظر شما هویت سیاسی و هویت فرهنگی یک جامعه چه نسبتی با یکدیگر دارند؟

هر فرهنگی، سیاست متناسب با خود را درونش می‌پرورد. نمی‌توان انتظار داشت هویت سیاسی و فرهنگی یک جامعه یکسان و همسو نباشند؛ فرهنگ مسئولیت‌پذیر و پاسخگو سیاستمدارانی مسئول و پاسخگو را درونش می‌پرورد و فرهنگ متملق و چاپلوس نیز به سیاست جامعه‌اش هویتی این‌چنینی می‌بخشد.

آیا هر نوع هویت سیاسی با هر نوع هویت فرهنگی سازگار است؟

خیر؛ بدون تردید هویت سیاسی هر جامعه بر پایه فرهنگ آن جامعه شکل می‌گیرد و هر فرهنگی از شکل‌گیری هویت سیاسی ناسازگار با ارزش‌ها و آرمان‌هایش جلوگیری می‌نماید.

چه نوع نظام سیاسی با هویت فرهنگی جامعه ما تناسب دارد؟

نظام سیاسی که بتواند ارزش‌های الهی و معنوی اسلامی را به درستی در جامعه پیاده کند، جلو نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌ها بایستد، همه مردم را با دیده احترام بنگرد و همه عقاید و سلیق و اندیشه‌ها را به دوستی فرا خواند و از ایجاد تفرقه و پراکندگی در جامعه جلوگیری کند.

پرسش متن

صفحه ۶۵ کتاب درسی

آیا می‌توانید بگویید جمهوری و دموکراسی از نظر ارسطو چه تفاوتی دارند؟

ارسطو دموکراسی را براساس خواست و اراده حاکم می‌داند و آن را به پنج نوع تقسیم‌بندی می‌نماید. حکومت جمهوری یا پولیتی را نیز آمیخته‌ای از الیگارش و دموکراسی دانسته است.

درباره یکی از نظام‌های سیاسی موجود در دنیای امروز تحقیق کنید.

صفحه ۶۵ کتاب درسی

لیبرال دموکراسی یکی از نظام‌های رایج در دنیای امروز می‌باشد. این نظام به عنوان دموکراسی قانون اساسی شناخته می‌شود که در آن به انتخابات آزاد و منصفانه نظر دارد و روند سیاسی می‌بایست براساس رقابت باشد. تکراراً و اندیشه‌ها در آن به رسمیت شناخته می‌شود و به احزاب سیاسی اجازه فعالیت داده می‌شود. البته در این ساختار سیاسی، اراده و میل انسان بر اراده الهی ترجیح داده می‌شود و قوانین براساس خواست و میل بشر تنظیم می‌گردد.

پرسش متن

صفحه ۶۶ کتاب درسی

با توجه به دو واژه دموکراسی و جمهوری، تفاوت این دو نوع نظام سیاسی در روش تصمیم‌گیری و شیوه حکومت تاحدودی آشکار است، اما این دو نوع نظام چه تفاوت‌های دیگری با هم دارند و هر کدام با چه نوع فرهنگی سازگارند؟

لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی در حاکمیت اکثریت مبنایی مشترک دارند، اما روش تصمیم‌گیری در این دو با یکدیگر متفاوت است. این دو از دو فرهنگ متفاوت برمی‌خیزند. در فرهنگ غرب محوریت انسان است و لذا قوانین و عوامل تصمیم‌گیرنده می‌بایست میل و اراده آدمی را در نظر گیرند. اما در جمهوری اسلامی که برخاسته از فقه شیعی می‌باشد حاکمیت از آن خدا دانسته شده و در غیاب معصوم به ولی فقیه واگذار شده است. در چنین ساختاری مبنای قوانین نمی‌تواند اراده بشری باشد بلکه می‌بایست اراده الهی را بر قوانین حاکم سازد. در این ساختار اگر حاکم حکم خود را اجرا نکند، قابل اطاعت نیست.

پرسش متن

صفحه ۶۶ کتاب درسی

• نظام سیاسی لیبرال دموکراسی فقط مقبولیت دارد و نمی‌توان از مشروعیت آن سخن گفت. آیا می‌دانید چرا؟

زیرا در آن، قوانین و مقررات الهی نادیده گرفته می‌شود و فقط اراده بشری مبنای حاکمیت قرار می‌گیرد.

• اگر لیبرال دموکراسی حکومت اکثریت مردم براساس خواسته‌هایشان است، نارضایتی مردم از این نظام سیاسی و اعتراضاتی

که درون این نظام شکل می‌گیرد را چگونه می‌توان تحلیل و تبیین کرد؟

نظام لیبرال دموکراسی نیز مانند اکثریت نظام‌های سیاسی رایج در دنیا با کاستی‌ها و کمبودهایی روبه‌روست. اگر مبنا بر آن باشد که اکثریت حاکم گردد و اقلیت تابع آنان باشد چه بسا خواست‌های اقلیت نادیده گرفته شود و حقوقشان پایمال گردد. از دیگر سو نادیده گرفتن ابعاد متعالی انسان و به حاشیه راندن آن می‌تواند اعتراض کسانی که آن را بر نمی‌تابند برانگیزد.

• چرا برخی مردم، حقیقت و عدالت را از آزادی مهم‌تر می‌دانند و خواست و اراده الهی را به خواسته‌های خود ترجیح می‌دهند؟

زیرا در اندیشه اینان حقیقت و عدالت در صورتی که به درستی به اجر درآید و تعریف درستی از آنها ارائه گردد می‌تواند آزادی را نیز درون خود داشته باشد. چنین مردمانی اراده الهی را حتی اگر برخلاف اراده و میلشان باشد می‌پذیرند و در

پرسش متن

صفحه ۶۷ کتاب درسی

آیا می‌دانید آزادی برای هر یک از این دو نوع نظام سیاسی چه معنایی دارد و هر کدام به دنبال تحقق چه معنایی از آزادی هستند؟

در لیبرال دموکراسی آزادی به معنای رهایی انسان از تمامی بندها معنا می‌شود و لذا آدمی مختار است با توجه به تشخیص و اراده خود سرنوشت و جامعه‌اش را برگزیند حتی اگر در این مسیر خدا را نادیده انگارد. اما در نظام جمهوری اسلامی آزادی قید و بند دارد. به نام آزادی نمی‌توان ارزش متعالی انسان را به حاشیه راند یا طرد کرد.

مقایسه کنید

صفحه ۶۸ کتاب درسی

حضور مردم در یک حکومت لیبرال دموکراسی چه تفاوتی با حضور مردم در جمهوری اسلامی دارد؟

حضور مردم در یک نظام لیبرال دموکراسی یعنی توانمندی آنها در تعیین سرنوشت خویش، اعتراض یا تأیید بر تصمیم حاکمان در راستای مبنا بودن اراده بشری. اما در نظام جمهوری اسلامی حضور مردم یعنی بیعت با رهبری و ولی فقیه و تأکیدی است بر اینکه تصمیمات گرفته‌شده در ساختار جمهوری اسلامی بر مبنای شریعت و فقه تشیع می‌باشد.

مفاهیم اساسی

صفحه ۶۹ کتاب درسی

جمهوری اسلامی، قدرت اجتماعی، مقبولیت، مشروعیت، نظام‌های سیاسی، لیبرالیسم، لیبرال دموکراسی

خلاصه کنید

صفحه ۶۹ کتاب درسی

- عدالت، استقلال، آزادی، عمران و آبادانی و تأمین اجتماعی از جمله ارزش‌های جمهوری اسلامی هستند.
- از دیدگاه فارابی می‌توان نظام‌های سیاسی را از منظر دین‌مداری و دنیامداری نیز دسته‌بندی کرد.
- ادعای لیبرال دموکراسی این است که با خواست و اراده اکثریت مردم سازمان می‌یابد.

پاسخ‌ها

<p>پیری و جوانی جمعیت، روستایی یا شهری بودن، بیکار یا شاغل بودن</p>	<p>۱. چند نمونه از ویژگی‌های جمعیتی یک جامعه را ذکر کنید.</p>
<p>دولتی یا غیردولتی بودن، مستقل یا وابسته بودن، تک‌محصولی بودن یا نبودن، سرمایه‌داری یا سوسیالیستی یا اسلامی بودن</p>	<p>۲. چند نمونه از ویژگی‌های اقتصادی یک جامعه را بنویسید.</p>
<p>جمعیت آن جامعه</p>	<p>۳. اولین شرط بقای هر جامعه چیست؟</p>
<p>الف) غلط است؛ از طریق گسترش فرهنگ امکان پذیر است. ب) صحیح است.</p>	<p>۴. درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کرده و در صورت غلط بودن، صحیح آن را بنویسید. الف) گسترش یک جامعه از طریق گسترش جمعیت آن امکان پذیر است. ب) راه گسترش هر فرهنگ، شناختن، پذیرفتن و عمل کردن به آن است.</p>
<p>هرچه حاملان و عاملان یک فرهنگ بیشتر باشند آن فرهنگ بیشتر گسترش می‌یابد؛ یعنی هر چقدر جمعیت یک جامعه بیشتر باشد، افراد بیشتری فرهنگ آن جامعه را شناخته و پذیرفته‌اند و به آن عمل می‌کنند.</p>	<p>۵. در چه صورت یک فرهنگ گسترش بیشتری می‌یابد؟</p>
<p>گستره فرهنگ را محدود می‌سازد و امکان تسلط جوامع و فرهنگ‌های دیگر را بر آن جامعه فراهم می‌آورد.</p>	<p>۶. کاهش جمعیت چه تأثیری بر گسترش فرهنگ می‌گذارد؟</p>
<p>اگر فرهنگ جامعه حق باشد و افراد آن حاملان و عاملان فرهنگ حق باشند افزایش جمعیت مطلوب است، پس گسترش فرهنگی مانند فرهنگ اسلامی مطلوب است و داشتن جمعیت مناسب برای تحقق این هدف، لازم و ضروری می‌باشد.</p>	<p>۷. در چه صورت افزایش جمعیت در یک جامعه می‌تواند مطلوب باشد؟ با ذکر مثال توضیح دهید.</p>

<p>بالا رفتن سن ازدواج، تریس بی بسی، اروپاشی خانواده‌ها و طلاق، رفاه‌زدگی، عافیت‌طلبی، مصرف‌گرایی و هزینه پنداشتن فرزندان</p>	<p>۸. در برخی جوامع کاهش جمعیت یا پیری آن را در چه عللی می‌توان جست‌وجو کرد؟</p>
<p>در غرب به دلیل فردگرایی و اهمیت یافتن لذت فردی، محبت و ایثارگری کاهش یافته و از آنجا که تشکیل خانواده و فرزندآوری نیازمند محبت، ایثار و فداکاری است، فرزندآوری کمتر شده و جمعیت کاهش شدید یافته است.</p>	<p>۹. چرا جوامع غربی سیاست‌های تشویقی افزایش جمعیت و پذیرش مهاجران را در دستور کار خود قرار دادند؟</p>
<p>هنگامی که جامعه‌ای با کاهش یا افزایش جمعیت روبه‌رو می‌گردد، نهاد سیاست چاره‌اندیشی می‌کند و با همراهی و همکاری مردم راهکارهایی را به اجرا درمی‌آورد که به آن سیاست‌های جمعیتی می‌گویند.</p>	<p>۱۰. منظور از سیاست‌های جمعیتی چیست؟</p>
<p>دو مرتبه: ۱- پیش از انقلاب که از سال ۱۳۴۵ تا پیروزی انقلاب به طول انجامید. ۲- در فاصله سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۰</p>	<p>۱۱. سیاست‌های کاهش جمعیتی در ایران چند مرتبه اجرا گردیده است؟</p>
<p>زیرا به کاهش بیش از حد و کم سابقه رشد سالانه جمعیت منجر شد.</p>	<p>۱۲. چرا سیاست کاهش جمعیت در ایران مورد بازنگری قرار گرفت؟</p>
<p>افزایش جمعیت، جوانی جمعیت، حمایت از زوج‌های جوان و توانمندسازی آنان در تأمین هزینه‌های زندگی و تربیت نسل صالح و کارآمد، ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی ایرانی-اسلامی، فرهنگ‌سازی برای تکریم سالمندان و بهره‌مندی از تجارب آنان، برنامه‌ریزی برای توزیع متعادل جمعیت در نقاط مختلف کشور و...</p>	<p>۱۳. اصول کلی سیاست‌های جمعیتی که در سال ۱۳۹۳ به تصویب رسیده است بر چه ضرورت‌هایی تأکید دارد؟</p>
<p>رویدادهای گذشته و عملکردهای کنونی ما</p>	<p>۱۴. اقتصاد امروز کشور ما نتیجه چیست؟</p>
<p>بهره‌مندی مردم از برق، آب، گاز و ارتباطات، سدسازی و ساختن نیروگاه‌ها، توسعه ظرفیت‌های تولیدی، بهبود وضعیت بهداشت، پیشرفت در صنایع هسته‌ای و نانو، جبران خسارت‌های ناشی از جنگ، مقابله با تحریم‌ها، گسترش روحیه انفاق و توجه به محرومان</p>	<p>۱۵. مهم‌ترین دستاوردهای اقتصادی کشور ما در عصر امروزی چیست؟</p>

<p>تورم، بیکاری، وابستگی به نفت، توزیع نابرابر درآمد و امکانات، تجمل‌گرایی و مصرف‌گرایی</p>	<p>۱۶. مهم‌ترین معضرت و سبب اقتصاد امروز ما چه مسائلی است؟</p>
<p>۱- تک‌محصولی شدن ۲- کاهش فعالیت‌های تولیدی ۳- ایجاد دولت بزرگی که رفاه اجتماعی را نه از راه کسب و کار و مالیات که از راه فروش نفت تأمین می‌نماید.</p>	<p>۱۷. پیامدهای اقتصاد وابسته به نفت را بنویسید.</p>
<p>به دلیل آنکه اقتصاد تک‌محصولی پایدار نبوده و زمینه‌ساز سوءاستفاده قدرت‌های جهانی را فراهم می‌آورد و آنان این وضعیت را ابزاری برای ایجاد فشار بر جامعه می‌دانند.</p>	<p>۱۸. چرا رفاه حاصل از اقتصاد تک‌محصولی پایدار نیست؟</p>
<p>اقتصاد</p>	<p>۱۹. اساس شکل‌گیری هویت جوامع غربی چیست؟</p>
<p>زیرا جوامع غربی هیچ مانعی را بر سر راه اقتصاد خود برنمی‌تابند. استعمار و تحریم اقتصادی از جمله اقدامات آنها برای پیشرفت اقتصادی خود و نابودی اقتصاد دیگر جوامع بوده است. از همین رو با ما سرناسازگاری و ستیز دارند و اقتصاد نفتی را پاشنه آشیل ما می‌دانند.</p>	<p>۲۰. چرا جوامع غربی اقتصاد نفتی را پاشنه آشیل ایران اسلامی می‌دانند و جنگ اقتصادی تمام عیار علیه ما به راه انداخته‌اند؟</p>
<p>اقتصاد مقاومتی اقتصاد پیشرفته مستقل و محکمی است که با باور به تعالیم حیات‌بخش اسلام و تکیه بر دانش و فناوری و ظرفیت‌های مولد مردمی و دولتی هویت اقتصادی نوینی برای ایران می‌سازد و مسیر پیشرفت را بدون تأثیرپذیری از موانع فراهم می‌آورد.</p>	<p>۲۱. اقتصاد مقاومتی در ایران چگونه می‌تواند مسیر پیشرفت را بدون تأثیرپذیری از موانع بین‌المللی و داخلی هموار سازد؟</p>
<p>استقلال، خودکفایی، روحیه جهادی، خلاقیت، نوآوری، خطرپذیری، امید، همبستگی و درون‌زایی در عین برون‌گرایی</p>	<p>۲۲. تأکید اقتصاد مقاومتی بر چیست؟</p>
<p>خام‌فروشی ثروت‌های طبیعی</p>	<p>۲۳. اقتصاد مقاومتی دولت را از چه موردی منع نموده است؟</p>
<p>امنیت، رفاه و پیشرفت همراه با عدالت</p>	<p>۲۴. رهاورد اقتصاد مقاومتی برای مردم ایران چیست؟</p>

• در معرفی جوامع به ویژگی‌های جمعیتی و اقتصادی آنها اشاره می‌شود. آیا می‌دانید چرا؟
زیرا جوامع هویت جمعیتی و اقتصادی دارند.

● چه ویژگی‌های دیگری نشان‌دهنده هویت جمعیتی یک جامعه است؟

میزان جمعیت تحصیل‌کرده، میزان متوسط مطالعه در افراد، سطح درآمد افراد

● جمعیت و اقتصاد هر جامعه چه رابطه‌ای با هویت آن دارند؟

جمعیت یک جامعه استمرار حیات آن را فراهم می‌آورد و ویژگی‌های جمعیتی به آن جامعه هویت می‌بخشد. اقتصاد بعد دیگری از هویت‌آفرینی برای یک جامعه می‌باشد. بسته به اینکه اقتصاد دولتی یا غیردولتی باشد، تک‌محصولی صنعتی باشد، دارای نظام سرمایه‌داری یا سوسیالیستی باشد و... هویت یک جامعه را شکل می‌دهد.

● آیا می‌توانید به برخی از ویژگی‌های جمعیتی و اقتصادی جامعه ایران اشاره کنید؟

ویژگی‌های جمعیتی: جوانی جمعیت، رشد چشمگیر جمعیت شهرنشین، داشتن تحصیلات دانشگاهی در مدارج بالا
ویژگی‌های اقتصادی: تورم، وابستگی به نفت، توجه به زیرساخت‌ها و ظرفیت‌های تولیدی، اقتصاد دولتی و...

پرسش متن

صفحه ۷۱ کتاب درس

آیا اندازه جمعیت به تنهایی برای بقا و رشد یک جامعه کفایت می‌کند؟

بقا و رشد یک جامعه به جمعیت آن جامعه وابسته است اما جمعیت به تنهایی برای رشد یک جامعه کافی به نظر نمی‌رسد. توانمندی‌های فکری و علمی، روحیه همکاری و همدلی، پرهیز از رانت‌خواری، مبارزه با فقر و فساد و... از جمله عواملی هستند که می‌توانند موجبات رشد یک جامعه را فراهم آورند.

جمعیت یک جامعه چه رابطه‌ای با هویت آن دارد؟

جمعیت یک جامعه با توجه به اینکه حاملان و عاملان فرهنگ آن جامعه می‌باشند می‌تواند هویت یک جامعه را محفوظ داشته و از فروپاشی آن جلوگیری به عمل آورد.

پرسش متن

صفحه ۷۱ کتاب درس

آیا می‌دانید جامعه ما از نظر جمعیتی چه وضعیتی دارد؟

جامعه ایران به لحاظ جمعیتی جوان به نظر می‌رسد و در آن جمعیت جوان و جویای کار فراوان به چشم می‌خورد. بیکاری و نبودن فرصت شغلی از مشکلات عمده آن می‌باشد. در دهه‌های اخیر به دلیل سیاست کنترل جمعیت از شتاب رشد جمعیت کاسته شده و این موضوع نگرانی‌هایی را در جامعه کنونی برانگیخته است؛ زیرا مسئولان کشور بر این باورند که جمعیت ایران در آینده‌ای نه‌چندان دور به سمت پیری می‌رود و این مسئله هم به اقتصاد کشور آسیب می‌رساند و هم در گسترش فرهنگ اسلامی خلل وارد می‌آورد.

به نظر شما چه دلایلی سبب کاهش رشد جمعیت یک جامعه می‌شود؟

علل کاهش رشد جمعیت را می‌توان در مسائل فرهنگی، اقتصادی یا سیاست‌های یک ساختار سیاسی جست‌وجو کرد. به لحاظ اقتصادی هزینه داشتن فرزندان و سنگین شدن هزینه‌های زندگی، خانواده‌ها را از داشتن فرزند بیشتر منع می‌نماید. گاهی نگاه فرهنگ یک جامعه به فرزندآوری تغییر می‌کند و فرزندان مزاحم آسایش و آرامش به شمار می‌آیند و لذا مردم از داشتن فرزند دوری می‌جویند. گاهی نیز دولت‌ها با سیاست‌های کنترل رشد جمعیت افراد جامعه را تشویق به این امر می‌کنند که فرزند کمتر زندگی بهتر و مطلوب‌تر است.

پرسش متن

آیا می‌دانید کاهش رشد جمعیت چه پیامدهایی دارد؟

صفحه ۷۲ کتاب درسی

کاهش رشد جمعیت باعث پیری تدریجی جمعیت می‌شود. هنگامی که جمعیت رو به پیری رود و تعداد سالمندان رو به افزایش بگذارد، نیروی کار در جامعه کاهش می‌یابد و کشور محور می‌شود از نیروی سایر کشورها بهره برد و لذا به سیاست مهاجرتی روی می‌آورد. ورود مهاجران از سایر کشورها با وجود داشتن فرهنگ‌های مختلف می‌تواند فرهنگ کشور میزبان تحت تأثیر خود قرار دهد و این امر می‌تواند اثرات مثبت و منفی به همراه داشته باشد. از دیگر سو می‌توان گفت که پیری جمعیت و افزایش سالمندان هزینه‌های سرسام‌آوری را بر جامعه تحمیل می‌کند چرا که هزینه نگهداری سالمندان بسیار سنگین است و مراقبت‌های خاص خود را می‌طلبد.

هم‌اندیشی کنید

به نظر شما، در جامعه ما چه عواملی موجب کاهش تمایل به فرزندآوری شده است؟

صفحه ۷۳ کتاب درسی

مشکلات اقتصادی، تورم و بیکاری، کاهش میزان درآمد افراد و خانواده‌ها، رفاه‌طلبی و لذت‌جویی، از بین رفتن باور سنتی که هر آن کس که دندان دهد نان دهد، هزینه پنداشتن فرزندان و تبلیغات مکرر درباره اینکه فرزند کمتر زندگی بهتری به همراه دارد.

چرا برخی از خانواده‌های ایرانی ترجیح می‌دهند که فقط یک یا دو فرزند داشته باشند؟

برخی بر این باورند که می‌توانند تک‌فرزند را بهتر تربیت کنند و وقت بیشتری برایش در نظر گیرند. از طرفی در برخی موارد قدرت مالی و امکانات آنها اجازه فرزندآوری بیشتر را نمی‌دهد و گاهی نیز رفاه‌طلبی و داشتن آرامش را بر داشتن فرزندان بیشتر ترجیح می‌دهند.

آیا اعمال سیاست‌های تشویقی در افزایش جمعیت مؤثر بوده است؟ چرا؟

سیاست‌های تشویقی اگر با عمل همراه گردد می‌تواند مؤثر افتد. به عنوان مثال دولت می‌بایست امکانات رفاهی، آموزشی و بهداشتی بهتری برای شهروندان فراهم آورد چرا که اگر مردم به این مهم دست یابند که فرزندان‌شان می‌توانند آینده بهتری در جامعه ایران داشته باشند، ترغیب می‌شوند فرزند تنهای خود را صاحب برادر یا خواهر کنند.

پرسش متن

آیا می‌دانید تک‌محصولی شدن اقتصاد چه پیامدهایی دارد؟

صفحه ۷۵ کتاب درسی

اقتصاد تک‌محصولی قدرت خودنمایی یک کشور را در عرصه جهانی از او می‌گیرد. کشوی که تنها مبتنی بر فروش یک محصول است نمی‌تواند در میدانگاه اقتصاد جهانی آن‌گونه که می‌خواهد محصولش را عرضه دارد و لذا اسیر سیاست‌های اقتصادی قدرت‌های بزرگ می‌شود و به ناچار می‌بایست در برابر زورگویی‌ها و ناعدالتی‌های آنها سر خم کند و این امر سبب وابستگی و سلطه‌پذیری می‌شود.

مفاهیم اساسی

صفحه ۷۸ کتاب درسی

اقتصاد مقاومتی، افکار...